

9934 Jelentés a Postabank és Takarékpénztár Rt.
gazdálkodása, működése és a Magyar Fejlesztési Bank Rt.
1998. évi veszteségének ellenőrzéséről

TARTALOMJEGYZÉK

**I. ÖSSZEGZÉS A POSTABANK ÉS TAKARÉKPÉNZTÁR RT. ÉS A
MAGYAR FEJLESZTÉSI BANK RT. VESZTESÉGEI OKAIRÓL ÉS
AJÁNLÁSOK**

- 1. Postabank és Takarékpénztár Rt.**
- 2. Magyar Fejlesztési Bank Rt.**
- 3. Ajánlások**

II. RÉSZLETES MEGÁLLAPÍTÁSOK

**A) A POSTABANK ÉS TAKARÉKPÉNZTÁR RT. GAZDÁLKODÁSA ÉS
MŰKÖDÉSE, A VESZTESÉG OKAI**

**B) MAGYAR FEJLESZTÉSI BANK RT. 1998. ÉVI VESZTESÉGEINEK
OKAI**

Melléklet

**BEVEZETŐ,
A VIZSGÁLAT KÖRÜLMÉNYEI, A MÁR MEGTETT
INTÉZKEDÉSEK**

A vizsgálatot az Állami Számvevőszék elnöke a Miniszterelnök úr 1998. november 25-i levelében, illetve az 1155/1998. (XII. 9.) kormányhatározatban foglalt felkérés alapján rendelte el.

A Postabank és Takarékpénztár Rt. és a Magyar Fejlesztési Bank Rt. ellenőrzésének célja a pénzüintézetek működésének vizsgálatával a veszteségeket előidézõ okok feltárása, a bankok idõszaki jövedelmezõsége alakulásának, a pénzüintézetek hitelezési, befektetési, kockázatkezelési és céltar-talékképzési politikája elõírásainak és gyakorlatának értékelése volt.

A konszolidáció mértékével kapcsolatban az Állami Számvevőszék a központi költségvetés 1998. évi zárszámadásának ellenőrzéséről készült jelentésében tette meg észrevételét.

A vizsgálat a bankok tevékenységére, a bankvezetés működésére, a kormányzati és egyéb szervek esetében pedig a banknál lévő dokumentumok alapján feltárható szakmai tevékenységre terjedt ki.

Az ellenőrzés módszere: a bankok éves gazdálkodásának törvényességi és szabályszerűségi ellenőrzése a gazdasági társaságokról szóló, a számviteli, a pénzügyi, illetve hitelintézeti törvények és kapcsolódó jogszabályok, valamint bankfelügyeleti és MNB rendelkezések alapján. Az időszaki hitel és befektetési állományok vizsgálatával a részvénytársaságok tevékenységének eredményességi és célszerűségi értékelése. A kiválasztás kritériuma, hogy azok alapján a bank működése egészére jellemző képet lehessen alkotni. Ennek megfelelően az egyedi vizsgálatokra a kiválasztás valamennyi minősítési kategóriába tartozó állományból történt, de a fő hangsúly a veszteséget okozó tranzakciókon volt.

Az ellenőrzött időszak: a Postabank Rt.-nél a bank tőkehelyzete és jövedelmezősége **1991-től 1998-ig**, az egyedi befektetési és hitelügyletek a keletkezésük időpontjától kezdődően. Az MFB Rt.-nél az **1998. év**, illetve ahol az egyes gazdasági események indokolták, azok keletkezési időpontjától.

A Postabank és Takarékpénztár Rt.-nél az egyedi hitelügyletek ellenőrzése kiterjedt a bank 1998. év végi állományának 67 %-ára, a céltartalék 76 %-ára, és közel azonos arányú volt a Reorg-Apport Rt.-re engedményezett állománynál is. Az egyedi hitelügyletek vizsgálati aránya a kétes és a rossz minősítésű hiteleknel magasabb volt (85 %-os). Az ellenőrzés összesen 32 ügyfélkapcsolatra és 81 ügyletre terjedt ki. Ez az ügyletszám az összes, közel ezer hiteltranzakció 8 %-át, a problémamentesnek minősített hiteleken kívülieknek

20 %-át jelentette, azaz az összes hitelügylet 8 %-ánál keletkezett céltar-talékképzési kötelezettség 76 %-a. Az egyedi befektetési ügyletek ellenőrzése kiterjedt a bank befektetésekre fordított céltartalékának 83 %-ára, és közel azonos volt a Reorg-Apport Rt.-re engedményezett portfóliónál. Az összesen 111 db befektetésből 9 vizsgált egyedi befektetési ügylet minősítése rossz kategóriába esett. Az ellenőrzés összesen 12 db befektetésre terjedt ki, amelyekből 10 db követelés ellenértékéért megszerzett részesedés volt, 3 db továbbértékesítésre szánt értékpapír (egy ügylet mindkét kategóriában szerepelt), továbbá 13. ügyletként egy garáns (garanciát vállaló) bank szerepe.

A Magyar Fejlesztési Bank Rt.-nél az ellenőrzés 38 befektetési ügylet tételes minősítését fogta át, amely a minősített állomány 82 %-ának felelt meg. A követelések és egyéb eszközök közül a mintavétel 11 tételt és az ehhez kapcsolódó céltartalék 44 %-át fedte le.

A jelentést olyan vizsgálati jelentések alapozzák meg, amelyek számos üzleti és banktitkot tartalmaznak. Ezeket a vizsgálati jelentéseket az Állami Számvevőszék az adatvédelmi biztos véleményének alapján az adott titokkörbe törvényi előírások szerint betekintési, hozzáférési joggal rendelkezők részére átadta, illetve megalapozott írásbeli felkérés esetén átadja.

A jelentés könnyebb kezelhetősége érdekében a 9. sz. melléklet összefoglalja és leírja a jelentésben használt legfontosabb fogalmakat.

A Postabank Rt. és az MFB Rt. ellenőrzési feladatai az időintervallum és a veszteség nagysága tekintetében is jelentősen eltérőek voltak. A Postabank esetében olyan közel 10 éves tevékenységet kellett áttekinteni, amelynek 152 milliárd Ft-os konszolidációs következménye

lett. Ezzel szemben az MFB Rt.-nél a vizsgálat egy évre terjedt ki és a konszolidáció összege 37,7 milliárd Ft volt. Ezt az eltérést a jelentés arányai is kifejezik.

A Postabank és Takarékpénztár Rt. ellenőrzésekor sajátos helyzet alakult ki, mert a vizsgálat befejezéséig eltelt időszakban olyan meghatározó jelentőségű intézkedések történtek, amelyek célszerűségét az Állami Számvevőszék tapasztalatai is megerősítették, illetve büntetőeljárás kezdeményezésére került sor, amelyeket az ÁSZ munkatársainak törvényi kötelezettségüknek megfelelően meg kellett tenniük. Ezért ezekkel összefüggésben az ÁSZ már ajánlásokat nem tett.

A megtett intézkedések közül a legfontosabbak a következők:

- ~ a **Kormány** határozatot hozott [2300/1998. (XII. 30.)] a Postabank és Takarékpénztár Rt. vesztesége okának és a személyes felelősség megállapítására vonatkozó vizsgálatról;
- ~ a **Kormány** határozatot hozott [1155/1998. (XII. 9.)] a Postabank Rt. és a Magyar Fejlesztési Bank Rt. helyzetének rendezése érdekében szükséges állami intézkedésekről. A kormányhatározat 9. pontjában a Kormány felkérte az Állami Számvevőszék elnökét, hogy rendszeresen ellenőrizze a Postabank Rt.-nél, az MFB Rt.-nél és a Reorg-Apport Rt.-nél az állami pénzeszközök felhasználását. A felkérésnek az Állami Számvevőszék eleget tesz.;
- ~ a **Pénzügyminisztérium** - a Magyar Állam képviseletében - konszolidációs megállapodást kötött a Postabank és Takarékpénztár Rt.-vel. Ebben többek között a Postabank Rt. vállalja a prudens működésre vonatkozó szabályok betartását, a kockázatvállalás csökkentését, a kockázati céltartalék állomány számításához a kintlévőségei, befektetései, mérlegen kívüli kötelezettségei negyedéves minősítését, a költségei leszorítására irányuló üzletpolitikai döntések meghozatalát és ezek tájékoztatásul való megküldését a PM-nek. Ezen túlmenően új adóminősítési, fedezetértékelési, kockázatvállalási és egyéb további szabályzatok újrakészítését. A szerződés rögzíti, hogy a bank a havi, negyedéves helyzetéről folyamatosan tájékoztatja a PM-et;
- ~ a **Postabank** új menedzsmenete a bank szervezeti felépítését a banküzem érdekeivel összhangban jelentősen megváltoztatta, egyszerűsítette, a belső ellenőrzést erősítette és lényegében osztályvezetői szintig végrehajtotta a szükséges vezetőcseréket;
- ~ az **Állami Számvevőszék** a veszteség kialakulásáért felelőssé tehető személyekkel szemben az 1989. évi XXXVIII. törvény 23. §-ában foglaltaknak megfelelően eljár, valamint a helyszíni vizsgálatok alapján a konkrét jogügyletek ellenőrzése során feltárt tényállásoknak megfelelően - figyelemmel az 1989. évi XXXVIII. tv. 25. § (2) bekezdésében foglalt kötelezettségre - bűncselekmények elkövetésének alapos gyanúja miatt már megtette feljelentését.

.-.-.-.-.-

A Számvevőszék jelentés-tervezetét egyeztetésre megküldte a vizsgált szervezeteken kívül a pénzügyminiszternek, az MNB, ÁPTF és az ÁPV Rt. elnökének, a Postabank volt vezérigazgatójának és helyetteseinek, az igazgatóság tagjainak, a felügyelő bizottság volt elnökének és helyettesének, valamint a bank 1997. évi választott könyvvizsgálójának.

Az érintettek közül 3 igazgatósági tag és 3 vezérigazgató-helyettes a jelentés-tervezetre nem válaszolt, egy vezérigazgató-helyettes részére küldött jelentést pedig lakcím változás miatt nem tudott a Posta kézbesíteni.

A külső hatósági és tulajdonosi szervezetek a jelentés megállapításaival és az ajánlásokkal egyetértettek, az elfogadott pontosító észrevételeiket és javaslataikat a végleges jelentés tartalmazza. A bank volt vezérigazgatója azon észrevételének egy részével, amely a 90-es évek piacgazdaságra való áttérésének problémáival foglalkozott, valamint az 1997-es betétkivonás bank helyzetére gyakorolt hatásával a jelentés kiegészült.

Az igazgatósági tagok felvetései közül a jelentésben ugyancsak szerepelnek azok, amelyek az igazgatóság külső és belső tagjainak eltérő felelősségére utalnak.

Az előzőeken kívüli, további észrevételek nem tartalmaztak olyan jellegű megállapításokat, amelyek a jelentés tartalmának módosítását indokolták volna. Valamennyi észrevételre a Számvevőszék 15 napon belül választ ad.

I. ÖSSZEGZÉS A POSTABANK ÉS TAKARÉKPÉNZTÁR RT. ÉS A MAGYAR FEJLESZTÉSI BANK RT. VESZTESÉGEI OKAIRÓL ÉS AJÁNLÁSOK

1. Postabank és Takarékpénztár Rt.

A Postabankban is jelentkeztek mindazon nehézségek, amelyek a 90-es évek elején a piacgazdálkodásra való áttérést jellemezték.

Mindez azonban önmagában nem vezethetett volna a rendkívüli mértékű veszteség kialakulásához.

A bank veszteségeit és az ennek következtében elkerülhetlenné váló konszolidációt a bankvezetés hibás, gyakran törvény- és szabálysértő, gazdaságilag megalapozatlan kockázatot vállaló döntései okozták. A bankvezetés gondosan ügyelt a látszatra, a belső szabályozottság elfogadható színvonalára, a banki szabályok fiókhálózatban és a banküzem más alsóbb szintjén való betartására. A döntési folyamat során az egyedileg vizsgált tranzakciók mintegy 70 %-ánál, azonban a vezetés szintjén eltért saját, lefektetett kogens szabályaitól, ezzel "tüntetve" el a kockázatokat. A dokumentumokból kitűnik, hogy a banküzem prudens működésére vonatkozó garanciális jogszabályok és belső **szabályzatok megsértése a bank vezetése részéről tudatos volt.**

A bank üzletpolitikája alapvetően elhibázott volt. A mérlegfőösszeg megalapozatlanul gyors növekedését irányozták elő, amely - a nemzetközi bankfelügyeleti tapasztalatok szerint - súlyos kihelyezési és fizetőképességi kockázatokat eredményez. A bank az erre vonatkozó figyelmeztetések ellenére gyakorlatilag 1996-ig semmit nem változtatott a tőkeerejéhez, kockázatviselő képességéhez képest túlzott mértékű forrásbevonást eredményező, költséges reklámpolitikáján. A beáramló források tömege a bankot nagyobb kockázatokat felvállaló hitelezésre készítette, mint amely egy szerényebb növekedési ütem mellett lehetséges lett volna. A bank a forrásbőség "nyomása" alatt úgy kereste a kihelyezési lehetőségeket, hogy a nagy kockázatvállalást jelentő kihelyezéseknél saját, belső szabályzataitól eltért, illetve - hogy azoknak látszatra megfeleljen - a problémákat elfedő, vagy elhallgató előterjesztések alapján döntött.

A kihelyezési döntésekben a szabályzatok szerint - amelyet a bank tulajdonosai nem kifogásoltak - az elnök-vezérigazgató hatásköre túlzott döntési és ezzel együtt járó felelősség-vállalási központosítást eredményezett **Az egyszemélyre koncentrált döntési hatáskört csak a felügyelet erőteljes ráhatására változtatták meg** úgy, hogy a jelentősebb volumenű ügyleteket bizottsági formában kellett eldönteni.

Ezt a garanciális szabályt a bank oly módon kerülte meg, hogy - különösen a konszolidációt közvetlenül megelőző döntéseinél - időhiányra hivatkozva formális "körbeszavazásos" úton biztosította a papírformának való megfelelést. Egy olyan nagyságrendű ügyben, amely a konszolidációs összeg egyharmadát is elérte, hiányosan előkészített, alig dokumentált előterjesztés alapján hozott döntést. A döntéshozatal módja nincs összhangban a bankokra vonatkozó jogszabályokkal és a bank belső szabályzataival, a "jó gazda gondosságának" követelményével, amivel a más pénzt kezelő banknak, illetve menedzsmentjének az ilyen horderejű döntéseknél mindenképpen rendelkeznie kellene.

Ennek hiányát jelzi, hogy az **1998. évi mérleg szerinti veszteség - 135 milliárd Ft - döntő többségét, közel 124 milliárd Ft-ot a fedezetek és biztosítékok nem megfelelő kikötése, a kihelyezések és fedezetek figyelemmel kísérésének elmaradása és a dokumentáltság hiányával jellemezhető ügyletek okozták.** Mindezen ügyletek miatt 1998-ban 170 milliárd Ft céltartalékot kellett képezni.

Ebből az 1998. év előtti tranzakciók hatása 85 milliárd Ft, az 1998-ban keletkezett követelések és befektetések miatti céltartalék képzési szükséglet szintén 85 milliárd Ft volt. A 152 milliárd Ft konszolidáció hatásaként a bank saját tőkéje a mínusz 112 milliárd Ft-ról plusz 40 milliárd Ft-ra növekedett.

A különböző “kozmetikázási” célú ügyletek következményeként 1997. évre a nem kamatozó eszközök állománya elérte a mérlegfőösszeg egyharmadát. Ezt a nagyságrendet tartósan egyetlen kereskedelmi bank sem képes jövedelmezőségében elviselni, mivel az idegen forrásokért az adott piaci viszonyoknak megfelelő kamatot kell a banknak fizetnie akkor is, ha a kihelyezésekből nem származik kamatbevétele. Már 1996-ban mintegy 10,5 milliárd Ft-os pénzügyi költség (működési) nem fedezett a kamatkülönbözet. Ez 1997-ben 17 milliárd Ft, 1998-ban pedig 13 milliárd Ft volt. **Mindez azt jelenti, hogy e három év alatt havi átlagban a bank 1 milliárd Ft-ot meghaladó veszteséget “termelt”.**

A prudens gazdálkodással ellentétes hazárd üzletpolitikára utal a tudatosan felvállalt nagykockázatú kihelyezések aránytalanul magas összege. A bank tényleges kockázata a felügyelő hatóságok számára sem volt kellően átlátható, mivel a bank a kockázatos kihelyezéseket egyrészt szétaprózta, másrészt olyan finanszírozási konstrukció formájában rejtette el, mint például a kintlevőség halasztott fizetéssel történő értékesítése. Ezzel azonban a kockázat nem tűnt el, csak rejtve maradt addig, amíg a felügyelet auditora rá nem mutatott a pénzügyi innováció valós hitelviszony voltára.

A bank a veszteséget elfedő tevékenységéhez költséges partnereket talált olyan külső, tulajdonos csoportokban, amelyeknek kritikus követeléseit, befektetéseit értékesítette, gyakran a bank által nyújtott hitel segítségével. Ily módon a bank saját kihelyezéseinek formáit váltogatta, az adás-vétel árfolyamaival, azok alakításával fiktív nyereséget mutathatott ki, holott esetleg reális veszteséget keletkeztetett. Ezen ügyletek egyike sem csökkentette érdemben a kockázatokat, sőt esetenként növelte. **A bank célja ezekkel a tranzakciókkal kizárólag a kockázat tényének és nagyságának elleplezése volt.**

A kockázatok valós fedezését jelentette volna - és részben jelentette is - a bank tőkéjének megemelése. A bank azzal magyarázta az ésszerű és biztonságos üzletvitelen messze túllépő kockázatvállalásait, amelyek a nagyhitel, nagykockázat kategóriájába estek, hogy ez csak technikai

szabálysértés, ami eltűnik, ha a szükséges szavatoló tőke nagyság biztosítható lesz és ennek érdekében rendszeres lépéseket is tett (kétévenkénti tőkeemelés). A bank fennállásának első felére ez az indoklás elfogadható, de második felére semmiképp.

A további időszakban már a bank stratégiai befektetőkre nem tudott szert tenni, csak állami készletre (MFB tőkeemelés). Arra a tényre, hogy a stratégiai, szakmai befektetők korábban is óvakodtak a tőkebefektetésektől és nem kívántak veszteségfedezési céllal beszállni, az MNB több ízben rámutatott. A bank által felkutatott és tőkebefektetőként prezentált potenciális tulajdonosok részvétele ellen - mivel az átláthatóság, tehát a végső tulajdonosok személyének megismerése nem volt lehetséges - az ÁPTF lépett fel, a törvény szellemében eljárva. Vagyis a tulajdonosi tőkeemelés a veszteség fedezését szolgálta, és ebben az értelemben a konszolidációs döntés már akkor megtörtént az állam részéről az adott mértékben, amikor a tőkeemelés közvetlen és közvetett állami tulajdonosi részvételéről döntöttek és azt megvalósították.

A kockázatok elfedését, látszólagos fedezését jelentette a szavatoló tőkének alárendelt kölcsöntőke emelés útján való megemlése. A szavatoló tőke ezen eleme olyan kötvénykibocsátások révén került a bankba, amelyeknél a kötvények lejegyzői a bank hiteligenlyő ügyfelei voltak. Az adott cégek likviditási és tőkehelyzete mellett az alárendelt kölcsöntőke kötvények lejegyzését a bank saját pénzéből biztosította. 1996-ban a felügyelet megbízásából vizsgálatot végző könyvvizsgáló cég a szabálytalanságra felhívta a figyelmet, melyet a bank azzal válaszolt meg, hogy e kötvények visszavásárlásával és más befektetői csoportoknak való értékesítésével oldja meg a helyzetet. Ez az ellen-ügylet megoldás világosan jelzi, hogy a bank befektetői előtt a kötvényt, mint jövedelmező befektetési eszközt tüntette fel és nem kockázatfedezési célra bevonható, azt mérséklő eszközként. Ez világossá vált azáltal is, hogy a kötvényeket az öt év letelte előtt kivonták és összevezették a cégek hiteltartozásával.

A bank holdingrendszerének kialakításával, befektetési politikájával, portfolió értékesítési és cserélési politikájával ugyancsak a meglévő kockázatok elfedésére törekedett. Ezt mutatja az a megoldás, hogy hitelnyújtás és az ahhoz kötődő mellékkötelezettséget tartalmazó háttérszerződés révén közvetetten bankirányítási pozícióhoz jutva, olyan garanciavállalásra készítette egy másik bank vezetését, - a Postabank kintlévőségének biztosítására - amely annak tőkehelyzetét megingatta. Mindez az auditor félrevezetését szolgálta, amíg a felügyelet erre fényt nem derített, s ez az auditort korábbi jóváhagyó véleményezésének visszavonására és a mérleg utólagos záradékolására készítette.

A belső szabályzatok szerinti cenzúrabizottságok nem működtek, az elnök-vezérigazgató korlátlan, önálló döntéshozóvizsgálói jogosultsággal rendelkezett. A bank vezetőinek és alkalmazottainak -

képzettségük, szakmai előéletük alapján - tudniuk kellett, hogy a jogszabályok és belső szabályzatok megsértése a prudens bankműködést alapvetően veszélyezteti, a kockázatokat hatványozottan növeli és vagyoni hátrányt, kárt okoz. A kockázat egyébként még a jogszabályok betartása esetén is fokozott a bankok működésében. A bank vezetői és alkalmazottai tevékenységükkel nagymértékben megnehezítették a bank helyzetének áttekintését.

A döntéshozók, a döntés-előkészítők, illetve az FB - szabályzatokkal összhangban lévő - javaslatait figyelmen kívül hagyták. A követelés, illetve befektetés adás-vétele során holdingokon, illetve szerződéses kapcsolatban álló, "holdudvarhoz" tartozó cégeken keresztül a bank jövedelmi pozícióit manipulálták. Nyereségeket keletkeztettek a hitelből történő körön belüli adás-vételekkel. **A szavatoló tőkét nagy részben gyakorlatilag saját hiteleikkel finanszírozták meg.**

A banknál, mint gazdasági társaságnál tevékenykedő vezetők és alkalmazottak felelősségét az egyéb gazdasági társaságok, azok vezetői, alkalmazottai felelősségéhez képest **jelentősen fokozza az a körülmény**, hogy a bank saját forrásainak mértéke elhanyagolható a betétesek által rábízott jelentős idegen forrásokhoz képest. Azaz a bank (vezetői és alkalmazottai) a rábízott idegen forrásokkal gazdálkodik úgy, hogy a bank folyamatosan azonnali fizetőképességű legyen. A saját vagyon megőrzési kötelezettsége mellett jövedelmezőségre is szert kell tennie. A Postabank érintett vezetői és munkatársai nem tettek eleget kötelezettségeiknek. A bank egyedi döntéshozatalban résztvevő vezető tisztségviselői és a menedzsment több éven keresztül tévedésben tartották a bank igazgatósági képvisellel nem rendelkező tulajdonosait, amikor olyan döntési mechanizmust alkalmaztak, amely lehetőséget adott a szakértői kontroll kiiktatására. Részben ennek a következménye, hogy a tulajdonosok elzárkózása lehetetlenítette azokat a közvetlen állami beavatkozásokat, amelyek a betétesek és az üzleti partnerek védelme érdekében szükségesek lettek volna. Így 1998-ig a bank pozícióinak megerősítése érdekében csak olyan lépésekre kerülhetett sor, amelyeket a banki menedzsment is elfogadhatónak tartott és amelyek vezető pozícióikat nem veszélyeztették.

A Postabanknak 1991-től **1997. év közepéig nemzetközi könyvvizsgálója nem volt.** Ebben az időszakban egy, magán könyvvizsgáló cég végezte az auditálást, és az éves beszámolókat minden évben korlátozás nélküli hitelesítő záradékkal látta el.

Az 1997. évről szóló nem konszolidált beszámolót a könyvvizsgáló véleménye korlátozása nélkül elfogadta. A beszámoló auditálásakor a könyvvizsgáló felhívta a figyelmet a bank - garáns bank által vállalt garancia ügyletében rejlő - kockázatára és egyben azt is közölte, hogy a bank valós vagyoni és pénzügyi helyzetéről - a befektetési struktúra összetettsége miatt - csak a bank konszolidált mérlege adhat teljeskörűen valós képet. Az 1997. évi konszolidált beszámolóhoz adott könyvvizsgálói vélemény megismételte a figyelemfelhívást a

kockázatokra, és a beszámolót korlátozott záradékkal fogadta el. A könyvvizsgáló 1998. év végén minden auditját visszavonta és elutasító záradéka váltottatta.

A könyvvizsgálók tevékenységének szakmai megítélése a Könyvvizsgálói Kamara hatásköre, ezért a vizsgálat nem terjedhetett ki tevékenységük ellenőrzésére. A könyvvizsgálókat érintő megállapításokat a bankban fellelhető dokumentumok támasztják alá.

A Bankfelügyelet, illetve ÁPTF részéről késve került sor a helyszínen kívüli elemzésekből és bankközi piaci jelzésekből is indokolható átfogó helyszíni vizsgálatra.

A bank az olyan tranzakciókat, amelyek a kockázatok elfedését szolgálták, a felügyeleti adatszolgáltatási időpontok közötti időszakban bonyolította le. A felügyelet részére küldött adatszolgáltatásban a forgalmi adatokat nem kell szerepeltetni, azok állományi adatokat tartalmaznak, így az előbbi tranzakciókról a felügyelet a bank által küldött jelentésekből nem szerezhette tudomást. Ezen ügyletek ellenőrzésére a célvizsgálatok szolgálnak, ilyen irányú vizsgálatot azonban a felügyelet a bank működése alatt nem végzett.

A veszteség okai alapvetően a következő tényezőkre vezethetők vissza:

- ~ a bank tőkehelyzetének javítására úgy vont be alárendelt kölcsöntőkét, hogy a kötvényjegyzők számára hitelt biztosított, így saját szabad pénzeszközeit konvertálta járulékos tőkeelemmé;
- ~ megalapozatlanul, túlzott mértékben vállalt a pénzügyi nagykockázatokat jelentős hitelkoncentráció mellett;
- ~ rendszeresen nyújtottak hiteket hitelképtelen vállalkozásoknak, illetve valójában alacsony hitelképességű vállalkozásokat kedvezőbb hitelképességűnek minősítettek;
- ~ biztosítékként fogadtak el olyan felajánlásokat, amelyek nem, vagy nem teljes mértékben nyújtottak fedezetet a hitel megtérülésére;
- ~ egyes esetekben fedezet előírása nélkül vállaltak kockázatot;
- ~ nem élt a bank a követelés és a biztosítékok érvényesítésének jogszabályban előírt kötelezettségeivel;
- ~ eszközeit nem a valós helyzetnek megfelelően minősítette, tudatosan kedvezőbb minősítési kategóriába sorolással csökkentette a céltartalék képzés szükségességét, ezzel meghamisította a valós eredményt;
- ~ a bank holdudvarán belüli követelés és befektetés értékesítéssel átláthatatlan portfóliót hozott létre, nem végzett valódi portfólió

tisztítást, a tranzakciók célja alapvetően a céltartalékképzés elkerülése volt;

~ a bank törekvései (kétévenkénti tőkeemelés, többszöri kísérlet újabb befektető bevonására) arra irányultak, hogy elfedje a nagykockázatok és a limittúllépések következményeit;

~ a költséges marketing és szponzori tevékenység, az attraktív kamatpolitika, valamint az árazás hibái, melynek során a betétek átlagos lejáratára hosszabb volt, mint a működő kihelyezéseké;

~ a veszteség előjelei már 1995-ben láthatóak voltak a bank vezetése számára, ennek ellenére, változatlanul fenntartották korábbi hitelezési, befektetési, céltartalék elkerülési, kamat kedvezmény és elengedési, minősítési, gazdálkodási gyakorlatukat, még 1997-ben is, amikor a betétkivonás hatásaként a bank helyzetének romlása felgyorsult;

~ a tulajdonosok - a bank igazgatóságába delegált tisztségviselőiken keresztül - gyakorlatilag elfogadták a bank menedzsmentjének javaslatait, azonosultak azokkal.

A Postabank Rt. működése kapcsán keletkezett veszteségek kialakulásáért a hatályos jogszabályokban foglalt előírások és kötelezettségek megszegéséért - figyelemmel az 1988. évi VI. tv. (Gt.) 32. §-a alapján az 1959. évi IV. tv. (Ptk.) 4. § (4) és a 339. § (1) bekezdésében foglalt felelősségi szabályokra, a vezetők vonatkozásában a Pit. 12. §-ában, a Hpt. 44. §-ában foglalt speciális előírásokra, valamint a banki, hitelintézeti vezetők és alkalmazottak vonatkozásában a Pit. 19. § (1) bekezdésben és a Hpt. 46. §-ában foglalt és megkívánt fokozott törvényi elvárásokra - felelősség terheli a bankot irányító menedzsmentet, elsősorban elnök-vezérigazgatóját és vezérigazgató-helyetteseit, a bank vezető tisztségviselőit, az utóbbiak esetében arra is figyelemmel, hogy a Hpt. 62-63. § a vezető tisztségviselői kategórián belül megkülönbözteti a belső és külső tagok felelősségét.

2. Magyar Fejlesztési Bank Rt.

A bank jövedelmezősége már az 1998. évet megelőzően is kedvezőtlenül alakult. Az 1998. évi közel 38 milliárd Ft mérleg szerinti veszteség kialakulásában meghatározó volt a postabanki részvények leértékelése, összesen 24,2 milliárd Ft értékben. A Kormány döntése alapján 20,2 milliárd Ft-tal vett részt a bank a Postabank tőkeemelésében és 4 milliárd Ft értékű részvénycsomagot (ebből 3 milliárd Ft értékűt 1998-ban) pedig saját forrásából, alapítói határozat alapján vásárolt meg. A bank összesen 24,2 milliárd Ft értékű befektetése a postabanki tőkeeszállítás miatt 1998. december 31-én mindössze 9 millió Ft-ot ért. Ezért a befektetésre 100 %-os céltartalékot kellett képeznie. A bank további befektetéseinek céltartalék vonzata - a befektetési portfólió minősítés szerinti romlása miatt - további 10

milliárd Ft volt. A kamatkülönbözet alacsony szintje - amely az előző évnek mintegy 25 %-a volt - és jelentős visszaesése az 1998. évi jövedelmezőség további romlását okozta.

A banküzemi költségek az előző évhez képest közel 26 %-kal emelkedtek, a kamatkülönbözet csökkenése miatt 2,5 milliárd Ft költségnek nem volt fedezete.

Az MFB Rt. veszteségének konszolidációjáról a Kormány döntött és annak összegét 37,7 milliárd Ft-ban határozta meg. Ebben az összegben figyelembe vette a közel 1,5 milliárd Ft nyilvántartási értékű postabanki részvényt, amelyet az MFB Rt. - opciós szerződés keretében - az eladónak visszaadott és ellenértékét 1999. január 22-én meg is kapta. Ez az összeg a költségvetést illeti meg. Tekintettel arra, hogy az MFB Rt. nincs közvetlen kapcsolatban a költségvetéssel, ezért a rendezés a Pénzügyminisztérium egyeztetésével történik.

3. Ajánlások

a Kormánynak

- ~ kezdeményezze az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet Elnökénél, hogy
- ~ az ÁPTF elemezze információs rendszerét abból a szempontból, hogy az mennyire képes a banki folyamatokat úgy tükrözni, hogy abból a felügyelet a bank a prudens működését folyamatosan ellenőrizni tudja,
- ~ ellenőrzései során fokozott gondossággal vizsgálja a jelentéstételek közötti időszakokban történt gazdasági események alakulását, különös tekintettel azokra, amelyek a jelentésekben már nem szerepelnek,
- ~ növelje célvizsgálatai számát.

a Pénzügyminiszternek

- ~ gyorsítsa fel az ÁPV Rt. bevonásával az MFB Rt.-nél keletkezett 1.427 millió Ft összegű túlkonszolidálás rendezését, figyelemmel arra, hogy a szükséges egyeztetések már megkezdődtek;

az MFB Rt. vezérigazgatójának

- ~ vizsgálják felül befektetés-politikájukat és a bank jogszabályban rögzített tevékenységével összhangban lévő befektetéseikben vegyenek részt. Az alapfeladatuktól idegen és nem jövedelmező tulajdonrészeket igyekezzenek fokozatosan, reális áron, lehetőség szerint nyílt, pályáztatásos módszerrel értékesíteni.

II. RÉSZLETES MEGÁLLAPÍTÁSOK

A) A POSTABANK ÉS TAKARÉKPÉNZTÁR RT. GAZDÁLKODÁSA ÉS MŰKÖDÉSE, A VESZTESÉG OKAI

1. Tőkehelyzet és jövedelmezőség

1.1. A bank alaptőkéjének, szavatoló tőkéjének alakulása

A Postabank és Takarékpénztár Rt. 1988. év közepén 2.229,5 millió Ft jegyzett tőkével alakult. Alapítói jogi személyek voltak, összesen 94 részvényes.

1990-ben az Osztrák Postatakarékpénztár és a Wiener Allianz Biztosító Rt., valamint a tulajdonosok egy részének és további magyar jogi személyek részvételével a bank jegyzett tőkéjét 4.000 millió Ft-ra emelték, így a bank külföldi részesedésű pénzügyintézetévé vált.

Az 1991. december 1-jével hatályba lépő 1991. évi LXIX. pénzügyintézeti törvény (Pit.) előírásai szerint a pénzügyintézeteknek 1993. január 1-re el kellett érniük és folyamatosan fenn kellett tartaniuk a 8 %-os súlyozott eszközkockázati arányt (23. § (1) bek.). Ugyanezen törvény 98. § (2) bekezdése értelmében e kötelezettség alól 1994. december 31-ig a Bankfelügyelet az MNB-vel egyetértésben felmentést adhatott. A Postabank 1992. és 1993. évekre rendelkezett ilyen felmentéssel, az abban megadott határidő 1993. december 15. volt.

A pénzügyintézeti törvény előírásainak való megfelelés és a tervezett növekedés érdekében 1992-ben 2.505 millió Ft tőkeemelést hajtottak végre. A tőkeemelés eredményeképpen - bár a szavatoló tőke 1,5 milliárd Ft-tal növekedett (6.579 millió Ft-ra) - **a bank tőkeemelési mutatója az 1991 évi 6,21 %-ról 5,72 %-ra csökkent.**

A bank 1993-ban és 1994-ben nem valósított meg tőkeemelést. Ezekben az években a bank szavatoló tőkéje 8.018 millió és 9.154 millió Ft, tőke-megfelelési mutatója pedig 5,36 és 6,78 % volt. **Arra, hogy a bank e mutatója 1994. évben is a törvényi előírás szerinti mérték alatt maradjon, a bank nem rendelkezett felügyeleti engedéllyel.** A kérelem elmulasztásáért felelős a bank vezérigazgatója, az akkori igazgatóság, felügyelő bizottság és a bank választott könyvvizsgálója is. A felügyelet is hibázott, mert a rendelkezésre álló információ birtokában intézkedhetett volna.

A bank igazgatósága 1994-ben zártkörű tőkeemelést tervezett, melyre az Alapszabály módosítása adott lehetőséget azzal, hogy a Közgyűlés

felhatalmazta az igazgatóságot, illetve átadta a jogot az igazgatóságnak az alaptőke emelésre.

Ez a tervezett alaptőke emelés elmaradt 1994-ben, a bank vezetésének indoklása szerint azért, “mert az állam tulajdonában lévő postabanki részvénytársaságot érintő döntések elmaradtak.” Azaz erre az időszakra nem született meg az az állami döntés, mely szerint az ÁV Rt. tulajdoni hányada a Társadalombiztosítás önkormányzataihoz kerül. Továbbá az akkor érvényes Alapszabály szerint a törzsrészvényeseknek, így az államnak is elővásárlási joga volt. Mindezekből az következik, **hogy az alaptőke emelést az állami tulajdoni hányad esetleges további növekedése elkerülése érdekében halasztották el. A pénzügyi törvény szellemével ez összhangban volt, mivel a törvény a közvetlen és közvetett állami tulajdoni hányadot különleges esetektől (pl. valamely nagyobb régió gazdasági érdeke, vagy a bankrendszer egészének, szilárdságának veszélyeztetése esetén) eltekintve is 25 %-ban korlátozta.** [Pit. 18. §]

Ez a törekvés tükröződött a bank magatartásában a hitel- és bankkonszolidáció kérdésében is. Az 1994. május 11-ei közgyűlés jegyzőkönyve szerint a hitel- és bankkonszolidációból való kimaradást a bank elnök-vezérigazgatója azzal indokolta, hogy a bank “továbbra is saját erőből képes kezelni a csődtömeget, ami érinti a tervét. Az önerőből való továbblépést külön hangsúlyozza, mivel a bank így elkerülte a bankkonszolidációs hullámot, továbbra is megmaradt, mint privát pénzügyi intézet,... elkerülte az ismételt állami tulajdonba kerülést.” Tehát **a pénzügyi intézet a hitel- illetve bankkonszolidációban saját elhatározásából nem vett részt.**

A bank 1995. április 27-én alárendelt kölcsöntőke kötvényt bocsátott ki zárt körben, melyet 10 gazdálkodó szervezet 1.902 millió Ft értékben lejegyzett. Ennek eredményeként a bank szavatoló tőkéje 22.444 millió Ft-ra, tőke-megfelelési mutatója pedig 12,64 %-ra emelkedett.

Az alárendelt kölcsöntőke kötvény kibocsátásának előzménye, hogy **az Állami Bankfelügyelet elnöke** - tekintve, hogy a bank tőkemegfelelési mutatója alatta maradt a törvényben előírt szintnek (a bank 1994. évre nem rendelkezett az e kötelezettség alóli felmentéssel) - **nem értett egyet az osztalék kifizetéssel**, hanem az arra szánt összeget a mutató értékének javítására javasolta felhasználni és ettől eltérő döntés esetére **szankciók alkalmazását helyezte kilátásba. Mindezt a közgyűlés előtt két nappal tette, majd a közgyűlésen - az e két nap alatt megszerzett alárendelt kölcsöntőkére figyelemmel - az osztalék kifizetését mégis támogatta.**

A Bankfelügyelet intézkedése tartalmát illetően jogos volt, de annak időben történő megtételét a felügyelet elmulasztotta, bár tisztában volt azzal, hogy a bank nem rendelkezett felmentéssel. A felügyelet csak az évi rendes közgyűlést megelőző napokban intézkedett, **annak ellenére, hogy a rendszeres adatszolgáltatás keretében megkapott jelentések**

alapján ismerte a bank helyzetét és tudomása volt a tőke megfelelési mutató 1994. évi szintjének elégtelenségéről. A felügyeletnek a Pit.-ben meghatározott intézkedéseket (Pit. 88. §) már év közben meg kellett volna tennie.

Az alárendelt kölcsöntőke kötvényt jegyző társaságok - melyekben közvetve, vagy közvetlenül a bank 7,4 és 26 % közötti tulajdoni hányaddal rendelkezett - likviditását a bank biztosította úgy, hogy állampapírokat, részesedéseket, üzletrészeket vásárolt tőlük és az így kapott bevételből tudták teljesíteni a jegyzés ellenértékének kifizetését.

A szavatoló tőke emelése, a hálózat, a szolgáltatás, a piaci részesedés növelése érdekében 1996-ban a bank két ízben újabb alárendelt kölcsöntőke kötvényt (II. és III. sorozat) bocsátott ki zárt körben. A két kibocsátás alkalmával összesen 3 gazdálkodó szervezet és 4 önkormányzat 3.000 millió Ft értékű kötvényt jegyzett le. Ennek hatására a bank szavatoló tőkéje 24.695 millió Ft-ra, tőke-megfelelési mutatója 8,82 %-ra emelkedett. Az alárendelt kölcsöntőke kötvény II. lejegyzéséhez (1.000 millió Ft) az önkormányzatok részére azonos összegű hitelt nyújtott a bank.

A Közgyűlés felhatalmazása alapján 1995 szeptemberében az igazgatóság nyilvános alaptőke emelést fogadott el 9.945 millió Ft értékben, melynek 83 %-át magyar, 17 %-át pedig külföldi jogi személyek jegyezték le. Ezzel a **bank jegyzett tőkéje 16.450 millió Ft-ra emelkedett.** Ebben az évben az ÁV Rt. a tulajdonában lévő állami részvényeket a Társadalombiztosítás önkormányzatainak átadta, így az 1996. április 26-i rendes közgyűlés jegyzőkönyve szerint "a bank közvetlen állami mivolta, tulajdonosi kötelekei megszűntek." (Erre való hivatkozással tagadta meg a bank menedzsmentje az ÁSZ vizsgálatai fogadását, mely tényről annak idején az Országgyűlés is tájékoztatást kapott.)

A bank ettől az időponttól az 1998. augusztusi "visszaállamosításig" lényegében mint magántulajdonú pénzügyintézet működött, tevékenységére közvetlen ráhatása csak a felügyeletnek és részben az

MNB-nek volt, amit korlátozott a bank veszteséget okozó ügyleteinek tudatos eltitkolása és a bank működésének átláthatatlanná tétele. E helyzet és a kialakult tulajdonosi szerkezet egyben behatárolta a bankkal kapcsolatos állami beavatkozás és ellenőrzés lehetőségeit. A későbbiekben (1997.) az állami akarat - tőkeleszállítás, stb. - közvetlen érvényesítésére nem volt mód, mivel a betétesek védelmét szolgáló állami kezdeményezések megvalósulásához a bank korábbi menedzsmentjének egyetértésére is szükség lett volna. Mindez az 1998. évi, TB alapok helyzetének rendezésével is összefüggő (az ott lévő tulajdoni hányadok ismételtlen állami kézbe kerülését hozó) intézkedésekig fennállt.

Az 1997. évi rendes közgyűlés határozott a jegyzett tőke újabb két ütemű emeléséről. Ennek első lépéseként 1997. június 23-24-én zártkörű jegyzéssel, elsősorban a bank magyar részvényesei és stratégiai partnerei 7.104 millió Ft-tal megemelték a bank jegyzett tőkéjét. Ebből az Egészségbiztosítási Önkormányzat 2,5 milliárd Ft-ot, az MVM Rt. 2 milliárd Ft-ot és a Magyar Posta 200 millió Ft-ot jegyzett le. A tőkeemeléssel a bank jegyzett tőkéje 23.554 millió Ft-ra emelkedett.

A külföldi tőke bevonása érdekében már 1996-tól nemzetközi tárgyalásokat folytatott a bank stratégiai befektetők megszerzéséért.

A nemzetközi tárgyalások eredményeként tervezte az 1997. őszi újabb 10 milliárd Ft nagyságrendű zártkörű tőkeemelést. Az 1997. évi rendes közgyűlés dokumentuma szerint "a tőkeemelés nem hálózatfejlesztési és infrastruktúra kialakítási célú, ugyanis az elmúlt 8 évben a banküzem teljes vertikumában felkészült a nagyüzemi ügyfélkiszolgálásra. A tőkebevonás célja olyan eszköz és vagyonomobilizálás megteremtése, amelynek révén elősegíthetők "...az eszközdiverzifikációk, valamint lehetőség nyílik a privatizációs jellegű vagyongezelések tőkeháttérének megteremtésében való hatékony közreműködésre." **A bank arra törekedett, hogy a pénzüzet mielőbb többségi külföldi tulajdonba kerüljön.**

Az 1997. évre tervezett tőkebevonás második üteme nem valósult meg mert a stratégiai befektetők visszaléptek, mivel értékelésük szerint nem tőkeemelésről, hanem tőkevesztés pótlásáról volt szó. Ezért 1997. december végén újra alárendelt kölcsöntőke kötvényt bocsátott ki a bank. A kibocsátási terv szerint a kölcsöntőke igénybevételenek célja a bank hosszúlejáratú forrás állományának bővítése és a szavatoló tőke emelése. Zárt körű jegyzéssel (jegyzésre jogosult 33 cég volt) 22, többségében agrár- és kereskedelmi ágazatban működő gazdálkodó szervezet 3. 800 millió Ft értékű kötvényt jegyzett le. Ezzel 1997. év végére a bank alárendelt kölcsöntőke állománya 8.702 millió Ft lett, melyből 2003-ban esedékes 6.800 millió Ft visszafizetése.

A tőkeemelés és az alárendelt kölcsöntőke együttes hatásaként a bank szavatoló tőkéje 21.210 millió Ft és tőkemegfelelési mutatója 1.82 %-os csökkenéssel 7 %-ra változott.

Az 1998. április 10-i közgyűlésen zárt körű alaptőke emelésről döntöttek és meghatározták a részvényjegyzésre jogosultak körét is. E körbe 15 befektető tartozott, amelyből 5 magyar cég Jersey szigeten bejegyzett társasága, egy cég Man szigeteken bejegyzett, 2 bécsi, a bank eddigi két osztrák tulajdonosa és a Magyar Fejlesztési Bank Rt. (továbbiakban: MFB Rt.), Magyar Villamos Művek Rt. (MVM Rt.), ÁPV Rt., IBUSZ Utazási Irodák Kft., valamint IBUSZ Invest

Vagyonkezelő Kft. A tulajdonosok a potenciális befektetőket elfogadták részvényjegyzésre jogosultnak.

A bank közgyűlését megelőzően 1998 márciusában a Kormány a bank tőkepozíciójának rendezésével kapcsolatban úgy döntött, hogy az ÁPV Rt. és az MFB Rt. a Postabank tőkeemelésében vegyen részt [1046/1998. (IV. 8.) Korm. hat.]. Ebben a határozatban a Kormány előírta, hogy az így megszerzett részesedést mielőbb stratégiai befektetők részére értékesíteni kell. Egyben felhatalmazta a pénzügyminisztert, hogy "elvi jellegű szándéknyilatkozatot adjon ki arról, hogy a stratégiai befektető bevonásakor az állam kész további garanciával segíteni a befektetés megvalósulását, ha a Postabank Rt. lehetővé teszi, hogy a pénzügyminiszter által megbízott tanácsadó felmérje a kezességet igénylő eszközök körét."

A részvényjegyzés 140 %-os árfolyamon megtörtént, az ÁPV Rt., MFB Rt., MVM Rt., IBUSZ RT., IBUSZ Utazási Irodák Kft. és IBUSZ Invest Vagyonkezelő Kft. részvételével összesen 18.571 millió Ft értékben. Ezzel a bank jegyzett tőkéje 42.125 millió Ft, tőke-megfelelési mutatója csak 5,72 % lett, mivel a szavatoló tőkét a limit túllépések miatt 28.380 millió Ft-tal csökkenteni kellett.

A Postabank megalakulásától kezdődően a bank igazgatóságának elnöke megfogalmazása szerint "hagyomány" volt a kétévenkénti tőkeemelés, amely 1992-ig meg is történt. **Ezt követően a bank törekvése arra irányult, hogy a közvetlen állami tulajdonból kikerüljön. Ez motiválta a bankot abban is, hogy ne vegyen részt a hitel- és bankkonszolidációban. A bank akkori közvetlen állami tulajdonosa - ÁVÜ, ÁV Rt. - e törekvés ellen nem emelt kifogást.** Mindez közrejátszott abban is, hogy 1992-1995 között nem emelt tőkét, mivel az Alapszabály szerint a tulajdonosokat, - így az államot is - elővásárlási jog illette meg.

A pénzügyi törvény által előírt tőke-megfelelési mutató el nem érése indokolta volna ezekben az években is a tőkeemelést, de ugyanezen törvény kivételes esetben lehetőséget adott arra, hogy előírásától 1994. december 31-ig el lehetett térni. **1995-ben a bank célja, azaz a közvetlen állami tulajdon megszűnése teljesült, ezt követően 1995-ben és 1997-ben a tőkeemelés újra megvalósult,** a későbbi tőkeemeléseket pedig azzal a szándékkal tervezte a bank, hogy többségi külföldi tulajdonba kerüljön. (A tőkeemelés alakulását az 1/a.-1/b. sz. melléklet tartalmazza.)

A bank alapvető tőkelemeinek része az **általános tartalék**. A pénzügyi törvény 29. §-a ennek mértékét a mérlegfőösszeg 1,25 %-ában és a vállalt garanciák és kezességek 1 %-ában határozta meg. A törvény előírása szerint e tartalék kötelező szint alá csökkenése esetében a pénzügyi intézetnek legkésőbb 3 éven belül újra el kell érnie a törvényben megjelölt mértéket. Ez az előírás azt a lehetőséget is

magában foglalta, hogy a bank általános tartalék képzése nélkül is osztalékot fizethessen.

Az 1997. január 1-jétől hatályos 1996. évi CXII. a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény (Hpt.) 75. §-a a tárgyévi adózott eredmény 10 %-ában határozta meg az általános tartalék mértékét. **A bank működése alatt ezen előírásoknak mindvégig megfelelt.**

A befektetők bizalmának megőrzése, illetve további erősítése érdekében a bank 1995. évvel bezárólag minden évben fizetett osztalékot. Erre gazdálkodásának pozitív eredménye adott lehetőséget. Az osztalék mértéke évente mintegy 10 % körüli volt, kivétel az 1992. év (3 %) és az 1995. év (6 %) volt. 1996-tól kezdődően a banknál osztalék kifizetés a 0 eredmény, illetve a veszteség miatt nem volt.

Mind a jegyzett tőke, mind az alárendelt kölcsöntőke meghatározó elemei a szavatoló tőkének. A szavatoló tőke pedig a bank prudens működésének biztosításához, a nagyhiteleknél, a befektetéseknél, a kockázatvállalásnál korlátozó mértéket jelent és a fizetőképesség mérésére szolgáló tőkemegfelelési mutató összetevője.

A bank tőkemegfelelési mutatója 1993-ban és 1994-ben az előírt érték alatti volt, 1995-ben megközelítette a 13 %-ot, 1996-ban 8,8 %, 1997-ben 7 % lett.

A szavatoló tőkéhez kötött limiteknek 1991-1992-ben a tőkemegfelelési mutató kivételével, 1995-ben pedig mind a tőkemegfelelési mutatóra, mind a szavatoló tőkéhez kapcsolódó limitekre vonatkozó előírásoknak a bank megfelelt.

A többi évben az eltéréseket az alábbi táblázat mutatja:

Túllépések mértéke

(millió Ft-ban)

Megnevezés	1993. év	1994. év	1996. év	1997. év	1998. év
Egyedi nagyhitelek	2.857	535	-	60.533	1.507
Befolyásoló részesedés melletti hitelek	2.700	318	2.134		263
Összes befektetés	6.722	739	599	5.066	-

A túllépések miatti - törvényekben biztosított (pl. bírság) - intézkedések egyikével sem élt a felügyelet.

Az 1997-ben jelentkező, kiugró túllépés a nagyhiteleknél 10 céget érintett, a túllépés mértéke meghaladta a mérlegfőösszeg 16 %-át és a szavatoló tőkének közel háromszorosa volt.

A közel ezer ügyfél mellett a nagykockázat vállalás 26 társaságra koncentrált, együttes összegük megközelítette a szavatoló tőke felső határként előírt nyolcszoros összegét [Hpt. 79. § (3) bek.] és az összes kockázatvállalás 50 %-át tette ki. ($165.071/333093 = 49,55 \%$). Ez igen nagymértékű kockázat koncentrációt jelentett.

A bank úgy vállalt nagykockázatot, hogy a még meg nem valósult, csak remélt tőkeemelést, mint tény kezelte. A tőkeemelés azonban nem történt meg, ezért is volt szükség az 1997. december végén végrehajtott alárendelt kölcsöntőke kötvény kibocsátására, de a bank a vállalt kockázatokhoz elegendő nagyságú szavatoló tőkét ennek ellenére nem tudta biztosítani. **Ez a kockázatvállalási gyakorlat nem felelt meg a pénzügyi intézetekkel szemben támasztott prudenciális követelményeknek** (Hpt. X. fejezet).

Az alárendelt kölcsöntőke kötvény kibocsátások sem formailag sem tartalmilag nem feleltek meg a törvényi előírásoknak. A jegyzési íven kívül **a jegyzőkkel szerződést nem kötöttek** (Pit. 2. sz. melléklet 2. a. és b., Hpt. 5. sz. melléklet I.2. a. és b.). A törvény által előírt, szerződésben rögzítendő feltételeket a kötvény szövege tartalmazta ugyan, de - mivel a kötvény általában összevont címletű volt - azt a PB Értékpapír-forgalmazó Rt.-nél letétbe helyezték, szükséges lett volna a törvény által is hivatkozott és megfelelő kritériumokat tartalmazó szerződés megkötése.

A bank rendszeresen állampapírt, részesedést, üzletrészt vásárolt a kötvényjegyzésben résztvevő társaságoktól, vagy hitelt nyújtott részükre annak érdekében, hogy megfelelő szabad pénzeszközzel rendelkezzenek az ellenérték teljesítéséhez. A bank valójában ezzel a megoldással saját szabad pénzeszközei növekedése nélkül a mérlegfőösszeget megemelte.

Az alárendelt kölcsöntőkét általában a tulajdonosok nyújtják társaságuknak, mert bár végleges tőkeemelést nem szándékoznak végrehajtani, de hosszú lejáratú kölcsön nyújtásával elő akarják segíteni a társaság fejlődését, és mint tulajdonosoknak az ellenőrzési joguk és lehetőségük is meg van a megvalósítás számonkéréséhez.

Az alárendelt kölcsöntőke kötvényt jegyző szervezeteknek csak egy része (20 %, 0 %, 0 %, illetve 45 %) volt egyben a bank részvényese is. A kötvényjegyzők csak átmenetileg adták nevüket és pénzüket az ügylethez, a jegyzést követő rövid időn belül eladták papírjaikat. Ezt mutatja az is, hogy az alárendelt kölcsöntőke kötvényekkel a tulajdonosok és főleg a PB Értékpapír Rt. nagy forgalmat bonyolított le. Az erről szóló adás-vételi szerződések mintegy 30 esetben pontatlanok, hitelesítés nélkül javítottak voltak. Három esetben értékesítettek kötvényeket felszámolás alatt álló társaságoknak is.

A Bankfelügyelet megbízásából 1996-ban került sor először tényfeltáró, a belső helyzet tisztázására irányuló könyvvizsgálatra.

A megbízott nemzetközi könyvvizsgáló társaság vizsgálatot végzett és jelentésében felhívta a figyelmet többek között az alárendelt kölcsöntőke kötvény kibocsátások tartalmi hiányosságaira is. A bank a jelentésre adott válaszában az alárendelt kölcsöntőke kötvény kibocsátást a törvényi előírásoknak megfelelőnek minősítette és részletezte, hogy a jegyzők szükséges likviditásához milyen ellenügyletet biztosított, melyet úgy kívánt lezárni, hogy a kötvényeket más befektetők részére tervezte értékesíteni.

A Bankfelügyelet a könyvvizsgáló jelzése ellenére nem tett intézkedéseket, hanem elfogadta a bank rendezési tervét. **A későbbi kötvénykibocsátások alkalmával sem vizsgálta az alárendelt kölcsöntőke tartalmi és formai törvényi megfelelését.** A felügyeletnek a vizsgálat nem törvényi kötelezettsége, de a könyvvizsgálói jelzés után a további kötvénykibocsátások ellenőrzésével elejét vehette volna az ismételt hiányosságoknak.

A könyvvizsgáló megállapításai ellenére a további kötvénykibocsátások esetében is hasonló módon járt el a bank, melyet igazol az 1998. évi rendezés is.

A rendezés úgy történt, hogy a kötvénytulajdonosokkal szemben fennálló követeléseket a kötvényekkel összevezték. Így 1998. év végére a banknál már csak 2.336 millió Ft értékű, még vissza nem vásárolt alárendelt kölcsöntőke kötvény maradt.

Ez az állomány mind a négy sorozatból tartalmaz kötvényeket, de döntő részét a III. sorozat kötvényei teszik ki (I. sorozat 420, II. sorozat 284, III. sorozat 1.532, IV sorozat 100 millió Ft).

A bank a megvalósított alárendelt kölcsöntőke kötvény kibocsátásokkal mutatóit javítva és a bank tényleges helyzetéről a valóságosnál kedvezőbb képet bemutatva félrevezette a Bankfelügyeletet, a lehetséges befektetőket és ügyfeleit is.

1.2. Üzletpolitika, stratégia

A 90-es évek nem kedveztek a normál banki tevékenység expanziójának, hiszen beszűkültek a piacok, megindult a strukturális átalakulás, s csak az évtized második felében kezdődött meg a gazdasági növekedés. Egy szűkülő piacon új bank csak a meglévőkkel való szoros versenyben nyerhet teret. Gyakorlatilag a finanszírozható ügyfelekért s természetesen a finanszírozási forrásokért folyt a piaci verseny.

Az utóbbiban a bank sikereket ért el. Intenzív forrásgyűjtésével, ezen belül lakossági forrásbevonással Magyarországon a második legnagyobb lakossági megtakarítást kezelő pénzintézetté vált.

Üzletpolitikájában azonban nem a lakossági szolgáltatások bővítése

irányában fejlődött tovább, hanem egyértelműen a vállalkozás finanszírozást tekintette céljának.

A vállalkozások között is előnyben részesítette a területfejlesztéssel járó ingatlanfejlesztéssel kapcsolatos projekteket. Ez utóbbi ismét csak ésszerűnek látszott, hiszen a magyar GDP-hez való hozzájárulásában az ingatlanok kereskedelmével, bérletével foglalkozó szektor élen járt. Az 1990-es évek elején végbement gazdasági folyamatok lehetőségeivel élve viszonylag kedvező árakon megszerzett ingatlanok fejlesztése és értékesítése jövedelmező vállalkozásnak ígérkezett. Az ingatlanfejlesztési üzlet azonban túlzottan kockázatosnak bizonyult.

A piacra betörni kívánó bank az “előremenekülés” stratégiáját választotta, figyelmen kívül hagyta a gyors banki növekedés fokozott kockázatait.

A forrásgyűjtésre irányuló intenzív reklámtevékenység évente magas költséget jelentett a banknak (5. sz. melléklet). Ez bár forrástöbbletet eredményezett, a bank a gazdaságos kihelyezésről nem tudott maradéktalanul gondoskodni, mivel nem volt kialakult ügyfélköre.

A bank Alapszabálya szerint az éves üzletpolitikát a bank igazgatóságának kell jóváhagynia. Az éves üzletpolitikai célkitűzéseket a bank igazgatósága évenként megtárgyalta és jóváhagyta. **Az igazgatósági előterjesztések nem tartalmaztak konkrét számításokat a célkitűzések alátámasztására, annak ellenére, hogy azok tartalma szerint részletes elemzés, számítás előzhette meg kialakításukat. Erre utalnak a bank éves üzleti tervei.**

Az üzleti terveket a bank vezető testülete egyetlen évben sem tárgyalta meg. A bank felső vezetése számára azonban ezt a tervet rendszeresen felülvizsgálták, és folyamatosan aktualizálták. A tervek teljesülését elemezték. Az éves elemzések eredménye tükröződött az üzletpolitikákban.

Ezek az üzleti tervek részleteiben foglalkoztak a hitelezési tevékenységgel, értékpapír forgalmazással, számlavezetéssel, a kötelező tartalékok alakulásával, a forrásokkal, a működési költségekkel. A befektetésekkel kapcsolatban részletes számítás a tervezők részére nem állt rendelkezésre, ahhoz a befektetési szakterületről csak a befektetések működésének, az állomány változásának a bank eredményére gyakorolt hatására vonatkozó adatait kapták meg.

A bank, üzletpolitikájának kialakításához, igénybe vette a különféle gazdaságkutató intézetek tanulmányait, előrejelzéseit, az ország mindenkori, illetve jövőbeni gazdasági helyzetéről készült elemzéseit. Figyelembe vette a pénzpiac változásait és a versenytársak szerepét, fejlődését is.

Az igazgatóságba delegált tisztségviselőknél kívül a tulajdonosoknak közvetlen hatásuk nem volt a bank éves üzletpolitikájának kialakítására. A közgyűlés által jóváhagyott Alapszabály ezt a jogosultságot az Igazgatóság hatáskörébe utalta. A tulajdonosoknak mindig az előző évi üzleti tevékenységről szóló beszámolót kellett jóváhagyniuk. A beszámoló rendszeresen tartalmazta a következő évre szóló **kivonatos** üzletpolitikai elképzeléseket. Miután ez a beszámoló része volt, annak elfogadása egyben az üzletpolitika megszavazását is jelentette.

A tulajdonosok az eltelt 10 év alatt nem kezdeményezték az Alapszabály azon előírásának megváltoztatását, amely az üzletpolitikai koncepció kialakításába való beleszólási jogukat növelte volna. Ez azt jelentette, hogy az igazgatóság elképzeléseivel azonosultak, azzal mindig egyetértettek.

A bank üzletpolitikájában a **fő hangsúlyt 1991-ig a piaci térnyerés,** illetve annak fokozása, fiókhálózat kiépítése és a jövedelmezőség kapta. A piaci térnyerés a forrásszerzésen keresztül valósult meg.

1992. és 1994. között a növekedés lassítása volt a cél. Ez a mérlegfőösszeg pozitív változási ütemének visszafogásával, a betéti kamatok mérséklésével és a befektetés és ingatlan portfólió tisztításán keresztül valósult meg.

Az üzletpolitika ilyen irányú változtatását az indokolta, hogy a banknak forrás kihelyezési gondjai voltak, melyet úgy rendezett, hogy állampapírt vásárolt és bankközi kihelyezéseket végzett.

1994-ben a fejlődés tudatos fékezése és a stabilitás megőrzése volt az üzletpolitika fő célja. Ezt az üzletpolitikát egyrészt a kihelyezési lehetőségek relatív csökkenése, másrészt a forrás növekedés ütemének lassulása indokolta. A forrásbevonást kedvezőtlenül érintette, hogy az adókedvezmény, az állami garancia és a magasabb kamatok miatt a lakosság inkább az állami értékpapír vásárlást favorizálta.

1995-ben és 1996-ban a hangsúly ismét a piaci részesedés növelésére helyeződött. Ezt a betétgyűjtés fokozásával, 1995-ben tőkeemeléssel tervezték elérni, melyhez fokozott marketing tevékenység párosult. A kihelyezéseknél megfogalmazott cél a kamatozó állomány megőrzése és részarányának növelése volt. 1996-ban további feladatként jelölték meg a nagybanki struktúra megteremtését és megszilárdítását.

Az 1997. és 1998. évi üzletpolitikai koncepció kialakítására nagy hatással volt az 1997. év eleji betétkivonás. Az előző évi növekedési cél helyett **a bank helyzetének visszaállítása, megszilárdítása** került előtérbe. Ez 1997-ben a forrás szerkezet átalakításának tervében öltött testet. A lakosság bizalmának visszanyerése érdekében a munkabér átutalások növelését határozták el. 1998-ban megoldásként a

tőkehelyzet végleges rendezését tervezték. Mindkét évben előtérbe került:

- ˘ a költségracionalizálás létszámleépítéssel, fiókbezárással és a reklám költségek csökkentésével,
- ˘ a felesleges likviditás állampapírokba történő kihelyezése,
- ˘ konzorciális hitelek nyújtása,
- ˘ állami garanciával biztosított projektek finanszírozása,
- ˘ az ÁPV Rt.-nél levő kisebbségi részvénycsomag vagyonkezelése,
- ˘ stratégiai befektető megnyerése a tőkeemelés érdekében.

1.3. A bank mérlegfőösszegének, eszközei és kötelezettségei összetételének alakulása

A bank mérlegfőösszege 1991-től 1996-ig évről évre - az 1994. évi mérsékelt ütemű növekedést kivéve - közel azonos mértékben emelkedett. Ez a fokozott aktivitás összhangban volt az igazgatóság tulajdonosok felé képviselt és elfogadott üzletpolitikájával.

A folyamatos növekedéshez aktív forrásbevonási politika társult. Forrásai növekedéséhez hozzájárult egyrészt a többszöri tőkeemelés, az alárendelt kölcsöntőke bevonása, másrészt az erőteljes idegen - elsősorban lakossági - forrásgyűjtés. A lakossági forrásbevonás meghatározó módja a különböző értékpapírok kibocsátása volt. A kötvények állománya (rövid és hosszú) az 1991. évi 19 %-ról fokozatosan növekedve 1997-re 37 %-ot ért el, ezen belül is a rövidlejáratú kötelezettségvállalás volt a döntő. Összességében **forrásai között minden évben 80 % feletti arányt képviselt a rövidlejáratú kötelezettségek állománya.**

Hosszúlejáratú kötelezettségei 1991-1997. között 4 és 11 % között mozogtak, ezen belül meghatározó volt a hitelintézetektől származó forrás. Az ügyfelek hosszúlejáratú betét elhelyezései csupán 0,5 % körüliek voltak. **Ebből következően a bank rövid és hosszú lejáratú kihelyezéseinek forrása egyaránt a rövidlejáratú állomány volt.**

A **bank eszközállományában** 1991. és 1998. között közel 90 %-os arányt képviseltek a forgóeszközök és 10 % körüli volt a befektetett eszközök állománya. Az eszközök mérleg szerinti megbontását az 2. sz. melléklet tartalmazza.

A forgóeszközökön belül meghatározó volt a **követelések nagyságrendje**, amely **átlagosan 70 % felett** mozgott, egyedül 1993-ban az értékpapírok állományának az előző évihez képest háromszoros növekedése miatt csökkent 62 %-ra.

A követeléseken belül elenyésző volt a lakosság részére történt kihelyezés, amely azt jelenti, hogy **a lakossági piacon elért térnyerés féloldalas volt, mivel az csak a forrásgyűjtésre koncentrált.** **A lakosság részére történt hitelkihelyezés mértéke a mérlegfőösszeg 1 %-a alatt volt minden évben.**

A bank hitelkihelyezései a vállalkozói, a költségvetési és a pénzügyi szektor között oszlottak meg. Az ügyfelekkel szembeni követelések a bank üzletpolitikájának megfelelően 1993-ig döntően éven belüli - zömmel három hónapos lejáratú - kihelyezések voltak. 1994-től alakult át a követelések szerkezete úgy, hogy az éven túli kihelyezések állománya meghaladta az éven belüli állományt.

A vállalkozókkal szembeni követelések állománya 1991-1994. között átlagosan a mérlegfőösszeg 50 %-a körüli, 1995-1996-ban 41 %, illetve 40 % volt. 1997-ben 56,4 %-ra emelkedett, mivel a könyvvizsgáló állásfoglalása alapján a "A" holdingnak halasztott fizetéssel eladott követeléseket a bank kamatozó állománnyá alakította át és ezzel a társaság tartozása az egyéb követelésekből kikerülve az ügyfelekkel szembeni követelések állományát növelte.

A vállalkozói hiteleknél - 1994. és 1997. éveket kivéve - mindig az éven belüli hitelek állománya volt a meghatározó. A két állomány 1995-ben közel azonos mértékű volt.

A költségvetési szektor (helyi önkormányzati szervek, nem nyereségérdekeltségű szervek, alapítványok és decentralizált alapok) hitelezése 1994-től jelent meg 3,7 %-os arányban. 1995-ben ez közel 10 %-ra növekedett, 1996-ban 6 % volt, majd 1997-ben 1 % alá csökkent. A költségvetési szektorral szembeni követelések alapvetően hosszúlejáratúak voltak.

A pénzügyi intézetekkel szembeni követelések - ezen belül is a rövidlejáratúak - aránya a mérlegfőösszegen belül minden évben mintegy 10 % körüli, kivéve 1991. és 1996. éveket, amikor 17,7 %, illetve 16,8 % volt. A követelések volumene 13 és 20 milliárd Ft között változott. 1996-ban az előző évnek 343 %-ára - 64 milliárdra - nőtt, melyből 53 milliárd Ft a jegybanknál elhelyezett összeg volt. 1997-ben, bár 22 milliárd Ft-tal csökkent a pénzügyi intézetekkel szembeni követelés összege, továbbra is a jegybanki kihelyezés volt a meghatározó (33 milliárd Ft).

A bank mérlegei azt tükrözik, hogy év végén a bank átlagosan a mérlegfőösszeg 10 %-ának megfelelő szabad pénzeszközzel rendelkezett, amely a kötelező jegybanki tartalékokat és a banküzemhez szükséges pénztárállományt tartalmazta.

A bank követelés állományának 1992 és 1997 között 40 és 60 % közötti hányadát tették ki a 49 legnagyobb adóssal szemben fennálló követelések.

A legmagasabb arány - 58,9 % - 1995-ben volt és ez 20 % ponttal haladta meg a nagybankok ilyen jellegű átlagos mutatóját.

A konszolidáció hatására 1998-ban a követelés állomány az 1997. évinek felére csökkent. **Egy cégcsoport tartozása önmagában 54 milliárd Ft, az összes hitelkihelyezés 44 %-a volt.** Az adatok azt mutatják, hogy **a banknál mindvégig nagy volt a hitelkoncentráció** és ez a konszolidációt követően is fennmaradt, mivel az első 49 legnagyobb adóssal szembeni követelés állomány az összes követelés közel 80 %-a lett. A túlzott koncentráció azt a kockázatot rejti magában, hogy a viszonylag kevés számú ügyfél gazdasági helyzetének esetleges romlása a bank számára eredményt csökkentő céltartalék képzést tehet szükségessé, vagyis veszteség forrásává válhat.

A bank **befektetett eszközeinek állománya** átlagosan 10 % körüli volt. Jelentősebb növekedés 1993-ban, az adóskonszolidációs kötvények miatt következett be.

A befektetett eszközök állománya három fő csoportra oszlott: befektetett pénzügyi eszközök, immateriális javak és tárgyi eszközök. A két utóbbi aránya évről-évre fokozatosan csökkent, 1997. év végére 2,4 % lett. Ez azt mutatja, hogy a bank jelentősebb beruházást nem valósított meg, bérleti jogot sem vásárolt, tehát a folyamatos hálózatbővítés és infrastrukturális fejlesztések eredményeképpen jelentős vagyonnövekedés nem mutatható ki a bank mérlegében.

A tárgyi eszközöknél a 10 év alatt a növekedés 20 %, a kisebb volumenű képviselő immateriális javaknál viszont nyolcszoros volt.

A bank azon befektetései, melyek csak és kizárólag a részvény hányadokat és üzletrész hányadokat tartalmazzák a mérlegfőösszeghez viszonyítva nem képviseltek jelentős hányadot, 5 és 10 % között változtak minden évben. Ezek egyrészt a hosszú távú célokat szolgáló tartós befektetésekből, másrészt a továbbértékesítési célt szolgálókból álltak, amelyek között a követelések fejében banki tulajdonba került befektetések is szerepeltek. (Az egyes év végi állományok alakulását a 3. sz. melléklet tartalmazza.)

A kötvények és más tőkearányosan jövedelmező értékpapírok állománya 1993-tól vált jelentősebbé, mivel ebben az évben kapott a bank az adóskonszolidáció keretében, 6 céggel szemben fennálló követelése fejében 19,7 milliárd Ft névértékű konszolidációs államkötvényt. E kötvényállomány jelentős része még 1997-ben is meg volt. A befektetett eszközök között szereplő kötvényállomány több mint 50 %-át ez tette, teszi ki.

A forgóeszközök között szereplő **kötvények** állománya 1993-1996. között azonos nagyságrendű volt (9-10 milliárd Ft). Ezek döntő többsége államkötvény volt, kivéve 1994-et, amikor jelentős volt a vállalkozók által kibocsátott kötvények állománya is (4,6 milliárd Ft).

A **kincstárjegyek** állománya változó volt, amely azok lejáratával és a kibocsátás időpontjával is összefüggött. 1993-ban 9,8; 1994-ben 0,9; 1995-ben 9,7, 1996-ban pedig 2,5 milliárd Ft volt. 1997-ben az államkötvények és a kincstárjegyek együttes állománya 1,9 milliárd Ft-ra csökkent, mivel a betétkivonás miatt a bank ezen értékpapírjait értékesítette.

1998. év végén az értékpapírok állománya jelentősen megnövekedett, összesen 190,8 milliárd Ft lett. Ennek nagyobb hányada - 139,2 milliárd Ft - a konszolidációval volt összefüggésben, melyből 86,7 milliárd Ft a hitelkonszolidációs államkötvény, 52,5 milliárd Ft pedig a Reorg Apport Rt. és a PB Workout Kft. által kibocsátott kötvény volt.

Az értékpapírok fennmaradó állománya (51,6 milliárd Ft) a Magyar Állam által kibocsátott államkötvény, ami abból származik, hogy a pénzügyintézet szabad forrásait a konszolidáció lezárása előtt nem tudta, illetve a tényleges helyzet tisztázását megelőzően nem tartotta célszerűnek hitelként kihelyezni.

A pénzügyintézetek számára működésük során elengedhetetlen, hogy esedékes kötelezettségeiknek mindenkor eleget tudjanak tenni. Ezért nagyon fontos szerepe van a likviditásmenedzselésnek, melynek egyik eleme **az eszköz-forrás gazdálkodás**, illetve a lejáratú összhang megteremtése.

A bank 10 éves működésére az állandó likviditás bőség volt jellemző. Forrásai több mint 60 %-a a lakosságtól származott, ezért nagy betétesektől függőség nem állt fenn. A lakossági források több mint 90 %-a rövid lejáratú betét elhelyezés volt, de a rövidtávra lekötött, illetve látra szóló betétek egy részét a lejáratú idő után sem vették ki az ügyfelek a bankból, így azok úgynevezett "kemény mag"-nak voltak tekinthetők, kvázi hosszú távú elhelyezésnek minősültek. Így ezeket hosszabb távra is biztonsággal kihelyezhette a bank.

A pénzügyintézet hitelállományának mintegy 80 %-a is rövid lejáratú, éven belüli kihelyezés volt. Ezzel a **bank a lejáratú összhangot biztosítani tudta.**

A bank - üzletpolitikájának megfelelően - szinte mindig forrásbőséggel rendelkezett, amelynek kihelyezésénél az elsődleges szempont a jövedelmezőség volt. Mivel a kihelyezési lehetőségek a jól működő, hitelképes ügyfelek hiánya miatt beszűkültek, a bank szabad forrásait jegybankképes értékpapírokba, illetve a jegybankhoz helyezte el. Ezek révén mindig nagy volt a likviditáshoz tehető eszközök állománya és ezért tudta a bank az 1997-es nagy betétkivonást is rövid időn belül megoldani.

A bank eszköz-forrás szerkezetében, lejáratú struktúrájában 1996-ban történt markáns módosulás. Ebben az évben megnövekedett az

olyan nagy összegű, hosszúlejáratú hitelek állománya, melyek 0 % kamatot termeltek, vagy úgynevezett !Z!-s hitelek lettek.

!Z!-s hitelek azok a követelések, melyek bár formailag kamatozó kihelyezések, de a bank nem vár kamatbevételt, azt a többi kintlévőség után befolyt kamatbevételből kellett biztosítania.

1997. évre a nem kamatozó eszközök átlagállománya 119 milliárd Ft, az összes eszköz (324 milliárd Ft) egyharmada lett. Ezáltal a bank eredményére gyakorolt hatás szempontjából az eszköz-forrás gazdálkodás egyensúlya felbomlott. Bár banki szinten a lejáratú összhang formálisan megfelelő volt, nem volt likviditási nehézség, jövedelmezőségi oldalról a bank tevékenysége mégis a veszteség irányába haladt, amely 1997. évben be is következett.

A bank kockázatvállalása a mérlegen kívüli tételeken keresztül nem volt jelentős. Ezeket a tételeket az 1993. december 1-jével hatályba lépett 4/1993. sz. BAF rendelkezés alapján kellett minősíteni és az annak megfelelő kockázati céltartalékot megképezni.

A bank mérlegen kívüli tételeinek többsége 1998 előtt minden évben problémamentes minősítést kapott, ezért nem jelentős az e kötelezettségek után képzett kockázati céltartalék. A bank korábbi könyvvizsgálója minden esetben elfogadta a bank minősítését. A felügyelet által megbízott könyvvizsgáló társaság 1996-ban végzett vizsgálatában azonban már jelentősebbnek ítélte meg ezek kockázatát. 1998-ban a céltartalék átlagosan 20 % körüli volt, ebből meghatározó volt a rossznak minősítettek állománya (több mint 6 milliárd Ft).

A bank mérlegen kívüli tételei 1995-ig -1992. kivételével, amikor 6,2 % volt - jóval a pénzügyi átlag alatt maradtak, 0,9 és 4,7 % között változtak. Ezen belül a függő kötelezettségek aránya, a vállalt garanciák, a rendelkezésre tartott hitelkeretek, 40 %, 81 % és 72 %-ot képviselt.

A mérlegen kívüli tételek aránya 1996-ban 9,6 %, 1997-ben 15 %, illetve 1998-ban 10 % volt, ez a mérték a pénzügyi átlag felét sem érte el.

A pénzügyi rendszerben a mérlegen kívüli aktivitás növekedése 1995-től figyelhető meg. 1993-94-ben a mérlegen kívüli tételek mérlegfőösszeghez viszonyított aránya a pénzügyi rendszer átlagában 10,6 %, illetve 11,8 % volt. 1995-től ez az arány növekedett, 1995-ben 14,2 % volt, 1996-ban 25,2 % lett és 1997-ben már 44,7 %-ot ért el.

Ezen belül a függő és jövőbeni kötelezettségek megoszlása közel fele-fele arányú volt. A nemzetközi gyakorlat szerint a 30 % a megfelelő arány.(Forrás: BAF jelentések)

1.4. Eredmény összetevők alakulása

A bank adózás előtti eredménye 1996. évvel bezárólag nyereség volt, 1993-1995. években 2,4 és 2,8 milliárd Ft között változott (a nyereség alakulását a 4. sz. melléklet tartalmazza).

1996-ban a bank nyeresége az előző évinek alig két ezrelékére csökkent, 5,6 millió Ft lett. Az 1997. évet a bank 30,2 milliárd Ft, az 1998. évet pedig 135,4 milliárd Ft veszteséggel zárta.

A bank eredménye összetevőinek évenkénti alakulása azt mutatja, hogy **már 1995-ben láthatóak voltak olyan jelek, melyek arra utaltak, hogy a bank működésének jövedelmezősége csökken és a veszteség irányába mutat.** Erre utalt a fizetett és kapott kamatok arányának kedvezőtlen alakulása (52 %-ról 62 %-ra), a pénzügyi tevékenység eredményének csökkenése, valamint az, **hogy az adózás előtti eredmény 48 %-a a rendkívüli eredményből, azaz nem a szokásos banki tevékenységből származott.**

1996-ban a bank eredményének elemei a minimális pozitív eredmény ellenére már egyértelműen azt mutatták, hogy a bank veszteségesse válik. A kamatkülönbség már a pénzügyi tevékenység költségeiből 10,4 milliárd Ft-ra nem nyújtott fedezetet, a fizetett kamatok aránya elérte a kapott kamatok 85 %-át.

1997-ben a veszteség bekövetkezett, a fizetett kamatok közel azonosak voltak a kapott kamatokkal, a pénzügyi tevékenység költségei azonos szinten voltak az előző évek költségeivel, így a kamatkülönbség 16,9 milliárd Ft költségre már nem nyújtott fedezetet. Az 1997. évi veszteségnek több mint felét a működési veszteség adta, a többit pedig a szükséges céltartalék megképzése.

Az 1998. évre kimutatott 135,4 milliárd Ft veszteséget az év végi konszolidációt követően a tőkeemeléssel juttatott tőketartalék terhére elszámolták.

A bank **pénzügyi tevékenységből származó eredménye** 1991-ben minimális (235 millió Ft), 1992-ben (507 millió Ft) veszteség volt, 1993-ban és 1994-ben a nyereség egyaránt közel 2 milliárd Ft volt. 1995-ben 1,3 milliárd Ft-ra, 1996-ban, drasztikusan 221 millió Ft-ra csökkent. 1997-ben és 1998-ban ez az eredmény már jelentős veszteséget mutatott (30,1 és 133,8 milliárd Ft).

A pénzügyi tevékenységből származó eredményt a kamatkülönbség, a működési költségek, az egyéb eredmény, az

egyéb pénzügyi tevékenység eredménye és az osztalék bevételek alkotják.

A **kamatkülönbözöt** a követelések és az értékpapírok utáni kamat bevételek és a források miatt fizetendő kamat kiadások határozzák meg.

A bank **kamabevételeinek** jelentős hányadát 1995-ig a hitelezésből származó kamatok tették ki. A másik jelentős tétel a kötvények és más nem tőkearányosan kamatozó értékpapírok hozama volt.

1995-től a kamatbevételek egyik új komponense a jegybanktól származott.

A jegybank által fizetett kamat 1995-ben (11 milliárd Ft) az összes kamatbevétel 11 %-át, 1996-ban pedig már 23 %-át jelentette. A hitelezési tevékenységből származó kamat 1995-ben még 70 %-ot képviselt, 1996-ban azonban abszolút összegben 9 milliárd Ft-tal, arányaiban pedig 23 %-kal csökkent. Ennek az volt az oka, hogy **1996-ban rendkívüli módon megnövekedett a 0 %-os, illetve !Z!-s hitelek állománya.**

Ezek a hitelek döntően a bank egyik ügyfélcsoportjának (továbbiakban: "A"holding) tagjai, illetve a bank egyes társaságai részére folyósított hitelek voltak. Míg **1995-ben a kedvezményes kamatozás mellett nyújtott hitelek miatt elmaradt kamatbevételek 1 milliárd Ft körüliek voltak, 1996-ban az e miatti kamatvesztés megközelítette a 10 milliárd Ft-ot.**

1997-ben az összes kamatbevétel mintegy 2 milliárd Ft-tal kevesebb volt az előző évinél. A jegybanktól származó bevétel a korábbi 23 %-ról 9 %-ra csökkent, az értékpapírok kamatbevétele viszont 24 %-ra növekedett (11 milliárd Ft).

A követelések utáni kamatbevétel összességében 5 milliárd Ft-tal, arányaiban pedig 31 %-kal növekedett. Ebben az évben is igen magas volt a 0 %-os kamatozású hitelek állománya (1997 decemberében 57,9 milliárd Ft!).

1998-ban a kapott kamatok értéke 22 milliárd Ft-tal több volt, mint az előző évben. A növekedés elsősorban az ez évben vásárolt államkötvények utáni kamatból keletkezett. A kapott kamatösszegeken belül a hitelezési tevékenység kamatbevétele 51 %-ot, a jegybanktól származó kamat 6 %-ot, az értékpapírok hozama pedig 38 %-ot tett ki.

A bank **kamatkiadásainak** 1993-tól kezdődően mindvégig több mint 70 %-át a bank által kibocsátott értékpapírok után fizetett kamat tette ki. Másik hányada az ügyfelek betétei után fizetett kamat volt.

A kamatkiadások az 1993. évi visszaesés kivételével minden évben növekedtek. Ez a növekedés, illetve annak üteme tükrözi az

üzletpolitikai célkitűzések változását. 1993-ban tudatos visszafogás, 1995-től erőteljes forrásgyűjtés. A betétek és értékpapírok kamatai kialakításánál a bank figyelembe vette az általános gazdasági helyzetet, a pénzpiac változásait, a versenytársak kondícióit és saját tervezett nyereségét. Ezek eredőjeként döntött a kamatlábak emeléséről, vagy csökkentéséről. A döntések hatása csak részben jelentkezett az adott években és alapvetően az új forrásbevonásoknál érvényesült, így azok eredményei a következő időszakra hatottak vissza.

Bár 1996-ban a bank üzletpolitikájában továbbra is a növekedést, az erőteljes forrásgyűjtést tűzte ki célul, a pénzpiaci kamatok, valamint a bank eredményének kedvezőtlen alakulása hatására három ízben kényszerült kamatot mérsékelni. Ennek ellenére forrásai továbbra is növekedtek, így az összes kamatkidás az 1995. évvel azonos összegben növekedett (12 milliárd Ft).

1997-ben a fizetett kamatok összege annak ellenére növekedett 6 milliárd Ft-tal, hogy év elején közel 70 milliárd Ft összegű betétet kivontak az ügyfelek a bankból. Év közben e betétállomány növekedett és ez összefüggött a bizalom helyreállítása érdekében megtett kormányzati és jegybanki intézkedésekkel. (A Magyar Nemzeti Bank a Postabank még le nem járt betéteit felszabadította, a normatív kereten felül likviditási hitelkeretet nyitott, refinanszírozási hitelt adott és átmenetileg felmentette a jegybanki tartalék elhelyezési kötelezettség alól.) Ennek hatása jelentkezett 1998-ban is, ugyanakkor a bankpánik olyan folyamatokat is felerősített, amelyek a bizalom megingásával a bank kihelyezési lehetőségeit tovább szűkítették, a forrásgyűjtést még költségesebbé tették. Mindez szinte "hólabda" szerűen hatott a bank válságos helyzetére.

1998-ban a bank által fizetett kamatok összege közel 15 milliárd Ft-tal növekedett és a kapott kamatok csaknem 90 %-át érte el. A kamatkidások növekedését az értékpapírok vételárában lévő kamatok kiegyenlítése okozta, amely önmagában 29,6 milliárd Ft volt.

A pénzügyi tevékenység költségei, azaz a bank működési költségei 1995-tel bezárólag évente átlagosan 40 %-kal növekedtek, melynek oka a hálózatbővítés és a fokozott postai jelenlét kiépítése volt.

1996-ban a költségnövekedés 22,2 % volt. 1997-ben a költségek az előző évhez viszonyítva 4,6 %-kal csökkentek, alapvetően a létszámleépítés, fiókbezárás miatt.

A működési költségek több mint 80 %-át évről évre a bérjellegű és a nem anyag jellegű költségek tették ki (a működési költségek főbb elemeit az 5. sz. melléklet tartalmazza).

A **bérjellegű kifizetések** aránya 1992 és 1996 között 23 és 27 % körül mozgott, 1997- és 1998-ban 34, illetve 35,5 % volt. A bérköltségek növekedési üteme **1993. évben kiugróan magas, 89,3 % volt, ez 63 %-os átlagos egy főre jutó bérnövekedésnek felelt meg.** A bérköltség növekedési üteme ezután fokozatosan csökkenve, 1997-ben 23 % lett. Az egy főre jutó átlagos bérnövekedés is mérséklődött, 1994-től 1996-ig csökkent (9 %), majd 1997-ben a létszámcsökkenés mellett 26 % lett.

A bank bérköltségének megoszlása az egyes vezető és nem vezető beosztású munkavállalók között nagy eltérést mutatott. Az ügyvezető igazgatók és helyettesek egy főre jutó bére a felső vezetés (vezérigazgató és helyettesei) béérének átlagosan 33 %-át tette ki. A főosztályvezetők és osztályvezetők, illetve helyettesek bére a felső vezetésének 10 %-a, **a beosztottaké - azaz az összes létszámnak átlagosan 80 %-át jelentő végrehajtó apparátusé - pedig a felső vezetés béérének 4 %-a volt. A felső vezetés bére a bankon belüli átlag húszszorosa volt.**

A bérek, jövedelmek megítélése a tulajdonosok feladata és jogköre.

A közgyűlések jegyzőkönyveinek tanúsága szerint e témával a tulajdonosok nem foglalkoztak. Az igazgatóságban a tulajdonosokat képviselő tagok pedig a mértékekkel és az eltérésekkel egyetértettek.

A bérköltségek, azok TB vonzata és az egyéb személyi jellegű kifizetések az összes működési költségnek átlagosan 27-30 %-át tették ki.

A **nem anyag jellegű szolgáltatások költsége** az összes költségen belül átlagosan 53 %-ot képviselt. Ezen belül a reklám és a különféle szolgáltatási, szakértői megbízási szerződések díjai voltak a meghatározóak.

A bank **reklámköltsége** 1995. év kivételével 13 és 17 % között változott. 1995-ben az üzletpolitikában megfogalmazott erőteljes forrásgyűjtés, a mérlegfőösszeg növelése érdekében végzett fokozott reklámtevékenység miatt e költségei **az összes működési költség 20 %-át tették ki.**

Az 1997. évi reklámtevékenység ellenértéke abszolút összegben megközelítette az 1995. évi mértéket (2.963 és 3.017 millió Ft). A bank ebben az évben az 1996. évi kedvezőtlen eredmény megszüntetése érdekében a reklámköltségek drasztikus csökkentését tervezte, de a betét kivonás ellensúlyozása, a bank hírnevének helyreállítása érdekében ismételten erőteljes reklámozásra kényszerült.

A bank reklámköltségei között szerepeltek a **szponzori tevékenység** költségei is. Azok jellegükből adódóan nem választhatók szét

egyértelműen a reklámköltségektől, mivel a szponzorált egyben reklámhordozóvá is válik. Az analitikus nyilvántartások azt mutatják, hogy az úgynevezett szponzorálások egy-egy sport ágazathoz, illetve meghatározott művészeti területhez kötődtek, átlagos nagyságuk évi 15-25 millió Ft között mozgott. **Az összes ilyen jellegű reklám - szponzori díj az egyes években 250-300 millió Ft-ot jelentett.**

A reklámköltségek döntő hányada a bank egyes termékeinek, különböző akcióinak, arculat formálásainak rádióban, televízióban, közterületeken és az írott sajtóban történt propagálása miatt merült fel.

A nem anyag jellegű szolgáltatások költségeinek másik jelentős összetevője a **szolgáltatási költség**, amely különféle szakértői, szerzői, pályázati díjakat, a könyvvizsgálat díjait is magába foglalja.

A Magyar Postának fizetett jutalék is e költségkörbe tartozott 1996. év végéig (1997. évtől a ráfordítások között szerepel). A postai forgalmi jutalék a bank működési költségeiben 1991-től évről évre növekedett, 1994-ig e költségnek mintegy 48 %-át tette ki átlagosan, 1995-ben és 1996-ban ez az arány 36 %-ra mérséklődött. Az üzletpolitikában megfogalmazott cél elérésének egyik eszköze - a piaci térnyerés, főleg a forrás gyűjtés területén - a postai jelenlét kiterjesztése, illetve fokozása volt. Ennek "ára" mutatkozott meg a postai jutalék növekedésében, amely azonban még így is jelentősen alatta maradt egy olyan beruházási szükséglet költségének, amely egy postai hálózathoz hasonló lefedettséget biztosító fiókhálózat kiépítéséhez elegendő lett volna.

1997-től a nem anyag jellegű szolgáltatások költségeit a **szakértői díjak és egyéb megbízási és a bérleti díjak** határozták meg.

A bank által fizetett bérleti díjak 1995-ig nem voltak jelentős mértékűek. **Azzal, hogy az eredmény javítás érdekében 1995-ben a bank saját tulajdonú ingatlanjait apportként társaságokba** kivitte (ebből származott a bank 1995. évi 1.370 millió Ft rendkívüli nyeresége), de működését továbbra is ezen ingatlanokban végezte, **1996-tól a fizetett bérleti díjak rendkívüli mértékben megnövekedtek.** 1996-ban az összes - postai forgalmi jutalékon kívüli - működési költségnek 13 %-át, 1997-ben 17 %-át és 1998-ban 13 %-át képviselték. (5. sz. melléklet)

A rövidtávú, egy évben (1995.) realizált mérleg szerinti pozitív eredmény (379 millió Ft) miatt a bank hosszú távon annak többszörösét kényszerült kifizetni bérleti díjként (évi közel 800 millió Ft). A pillanatnyi cél elérésekor háttérbe szorult annak banküzemre gyakorolt, hosszú távú hatása.

A nem anyag jellegű szolgáltatási költségeken belül 1995-ig a szolgáltatói, **szakértői, megbízási és bonyolítási díjak** elsősorban a

banküzem érdekében felmerült őrzés, védés, pénzszállítás, takarítás, karbantartás, szemét szállítás, stb., költségeiből álltak.

1995-től megnövekedett a különféle tanulmánykészítésre, kutatásra, tervezésre, könyvvizsgálatra, értékbecslésre kifizetett megbízási díjak összege. Ezen megbízások jelentős része a tervezett tőkebevonás lehetőségeinek előkészítésére, felkutatására, valamint a befektetési portfólió átstrukturálása után a bank holdudvarába tartozó társaságok tevékenységére szolt. Ez utóbbi összefüggött azzal a banki szándékkal, hogy mint tulajdonos a társaságaiban a veszteséges működést mérsékelje, vagy felszámolja. Míg ezen a címen 1992-ben 246 millió Ft-ot fizetett ki a bank, 1995-ben már 1.356 millió Ft-ot, 1997-ben pedig 1 789 millió Ft-ot. Az 1998-ban e jogcímen felmerült költség 2 905 millió Ft volt.

Az 1998. évi költségek növekedéséhez hozzájárult a spanyol beruházások megvalósításához befektetők keresésére adott megbízás, valamint a bank tényleges helyzetének feltárása és a konszolidáció érdekében végeztetett többszöri könyvvizsgálói, jogi megbízás után fizetett díj.

A bank egyéb eredménye - az egyéb bevételek és egyéb ráfordítások különbözete - 1991-től mindvégig és egyre növekvő mértékben negatív előjelű volt.

Az egyéb eredményt értelemszerűen a **kockázati céltartalékképzés** mindig negatívan befolyásolja. Az egyes évek eredményében 1996-ig ennek ellenére nem a céltartalékképzés hatása volt az elsődleges, hanem a különböző adók, illetékek, járulékok stb. fizetése. 1997-ben a negatív eredmény 88 %-át már a céltartalékképzés okozta.

A Postabank 1997 júniusában 30,6 milliárd Ft hitelt nyújtott az "A"holding társaságainak. Erre a hitelre elsődleges készfizető kezességet vállalt az "X"holding 100 %-ban. További biztosítékként 1998. április 2-án a Pénzügyi Központ Bank Rt. (továbbiakban: PK) szerződésben ugyancsak készfizetési garanciát vállalt ezen hitelek 50 %-a, 15,4 milliárd Ft és járulékaik erejéig. A Postabank 1997-ben a garanciavállalásokra tekintettel az "A" holding hitele után céltartalékot nem képzett.

A könyvvizsgáló az 1997. évi beszámoló auditálásakor - amelyet véleménye korlátozása nélkül adott meg - felhívta a figyelmet a következőkre:

"A könyvvizsgálat lezárását követően egy, közvetve a Postabank Rt. érdekeltségében álló Bank közgyűlése megerősítette és az Igazgatósága aláírta a Postabank Rt. részére egyes vállalatok tartozásai fedezeteként nyújtott készfizetési garanciát, 15.324 millió Ft + kamatai összegben. Erre való tekintettel a Postabank Rt. nem képzett céltartalékot ezen követeléseire. Az adott Bank jelenlegi tulajdonosainak nyújtott hitelek

fedezeteként a garáns Bank részvényeinek jelentős részére a Postabank Rt.-nek opciós vételi joga van. Felhívjuk a figyelmet a fentiekben leírt, egymással összefüggő ügyletekben rejlő kockázatokra”.

Az egymással összefüggő ügyletek azt takarták, hogy a bank és a PK tulajdonosai vételi és eladási opciós szerződéseket kötöttek a PK részvényeinek Postabank tulajdonába kerülése érdekében. Ez azt jelentette, hogy az opciók érvényesítése esetén a Postabank saját maga vállal garanciát az “A”holdinggal szembeni követeléseikért, azaz nincs biztosíték a hitel mögött.

A bank könyvvizsgálója ezért 1998. december 30-ai rendkívüli közgyűlésen az 1997. évi beszámolóra vonatkozó jelentését visszavonta és elutasító könyvvizsgálói véleményt adott ki. Ennek hatásaként az 1997. évi mérleget a bank módosította és a céltartalékot megképezte, valamint a könyvvizsgáló további észrevétele miatt (2,8 milliárd Ft kamatbevétel csökkentés) a bank saját tőkéje negatív lett (-2,4 milliárd Ft).

Az egyéb eredmény 33 %-át 1998-ban a kockázati céltartalékképzés, 57 %-át pedig a követelés értékesítés vesztesége okozta, mindez azonban már összefügg a bank konszolidációjával.

A bank kockázati céltartalékképzése azt mutatja, hogy minden évben - 1996. év kivételével - 90 % feletti volt a problémamentesnek minősített kintlévőségek állománya (a kockázati céltartalék változását évről évre a 6. sz. melléklet mutatja). Ez az arány nem tér el jelentősen az adott évek nagybanki átlagától.

A Postabanknál a problémamentes állomány magas szintjében azonban szerepet játszott az is, hogy már a bank nyereség tervének készítésekor, a felső vezetők mint eredményjavító tényezővel számoltak a minősített kintlévőségek ténylegesnél kedvezőbb kategóriába sorolásával, így a kisebb céltartalékképzéssel, illetve annak indokolatlan felszabadításával.

A dokumentumokból nem állapítható meg, hogy mennyivel volt kevesebb az adott években a képzett céltartalék összege, vagy hogy milyen összegű és milyen darabszámú követelést érintett a kedvezőbb minősítés. **A dokumentumok, melyek a legszűkebb felső vezetés részére készültek tartalma szerint az átsorolás kevés ügyletkez kapcsolódott és központi hatáskörben történt.**

A kockázat további elfedése érdekében a bank a rossz követelések egy részét prolongálta és új hitelként kezelte, más részét értékesítette, vagy befektetéssé alakította át, elkerülve ezzel azok minősítési kötelezettségét. Ezek a tranzakciók kevés számú, de jelentős összegű tételhez kapcsolódtak. **Részben a veszteség görgetése, részben pedig az 1998. évi további kockázatvállalás, hitel- és befektetési ügyletek**

hatása vezetett oda, hogy 1998-ban 170 milliárd Ft céltartalékot kellett képezni.

Az 1998-ban keletkezett követelések miatti céltartalék 20 milliárd Ft volt. Mindazon befektetések után, amelyek 1998-ban kerültek a bankhoz 65 milliárd Ft céltartalékot kellett képezni. Ennek egy része a **befektetések konszolidációt megelőzően történt meg-, illetve visszavásárlásának következményei, 47 milliárd Ft értékben. Másik része pedig kifejezetten a konszolidáció érdekében beszerzett befektetések után képzett céltartalék, 18 milliárd Ft összegben.** Ez utóbbi vásárlás azt a célt szolgálta, hogy a banktól minden olyan közvetett és közvetlen tulajdonú befektetés elkerüljön, amely nem banküzemi célokat szolgál.

A korábbi évek nem valós minősítésének hatásai - mintegy visszavetítve - ma már nem számszerűsíthetők, a jelenlegi piaci feltételek, lehetőségek alapján felelősséggel nem becsülhetők. Az 1998-as tranzakciók együttes hatása 85 milliárd Ft volt.

Az egyes évek céltartalék szükségletének leszorítása érdekében a bank 1994-től kezdődően minden évben követeléseket értékesített, melyek nyeresége, vagy vesztesége szintén az egyéb eredményre hatott.

A követelés értékesítés alakulása

Érték: millió Ft-ban

	1994. év	1995. év	1996. év	1997. év	1998. év
Nyilvántartási érték	5.099	1.820	21.426	56.807	55.443
Eladási ár	3.277	1.941	23.708	57.401	21.395
Különbözet	- 1.822	121	2.282	594	-34.048

A követelésértékesítések közös jellemzője 1997-ig, hogy a bank a követeléseket saját cégeinek, illetve érdekeltségeinek adta el, azaz az értékesítés nem igazi kintlévőség megtisztítás volt, mivel az a bank holdudvarában maradt.

Első ízben, 1996-ban volt jelentős nagyságrendű a követelés értékesítés összege. Ez összefüggött azzal, hogy 1996. április 15-én a Postabank és az

“A”holding között együttműködési keret-megállapodás jött létre. Ebben a közös stratégia továbbfejlesztésére vállaltak kötelezettséget. A megállapodás szerint többek között a bank elkötelezte magát regionális alközpontok létrehozására, melyeket az “A”holding tulajdonosi jogosítványokon keresztül fog működtetni. Ennek megfelelően, 1996. június 4-én a bank 23.560 millió Ft-tal megalapította a 8 db céget, annak érdekében, hogy a banktól minősített követeléseket vásároljanak.

A társaságok megalapításukat követően megvásároltak 19.674 millió Ft értékű postabanki követelést 19.201 millió Ft vételáron. Az e követelésekhez kapcsolódó kockázati céltartalék 2.502 millió Ft volt. Ugyanekkor megvásároltak 1.680 millió Ft összegű befektetés állományt is 100 %-os áron. Az értékesített követelés és befektetés együttes nyilvántartási értéke 21.354 millió Ft, vételáruk pedig 20.881 millió Ft volt. **Az értékesítésnek a bank eredményére gyakorolt hatása a kapcsolódó céltartalék felszabadítása miatt pozitív volt.**

A követeléseket és befektetéseket a bank gyakorlatilag saját pénzén, saját maga vásárolta meg. A kintlévőségek állománya csökkent, ugyanakkor kisebb lett a céltartalékképzési igény is. Az így keletkezett befektetés minősítési kötelezettség alá esett volna, az adott negyedév végén. Ennek kikerülése érdekében, illetve az előzőekben ismertetett megállapodás értelmében a bank a következő lépéseket tette:

~ az alapítást és a követelés-, befektetés eladást követő egy héten belül tőkét emelt 6 társaságban 48,6 milliárd Ft összeggel,

~ a tőkeemelést követően 2 nap múlva az előzőekben megalapított társaságokat értékesítette azoknak a Kft-knek, amelyeknél tőkét emelt. Az eladott üzletrészek nyilvántartási értéke 23.560 millió Ft volt, eladási ára 33.160 millió Ft. Ezzel a tranzakcióval a bank 9.600 millió Ft nyereséget realizált.

Az eladással a befektetések minősítési kötelezettsége megszűnt, de azok új tulajdonosainak, mint banki befektetéseknek a minősítése viszont még kötelező lett volna. Ezért 1996. június 30-án a 6 db kft.-t a bank értékesítette az "A" holdinghoz tartozó 10 társaságnak 100 %-on, azaz 48,6 milliárd Ft-ért halasztott fizetéssel. Így 10 éves egyenlő részletekben fizetendő kamatmentes követelése keletkezett a banknak és megszűnt a befektetések minősítési kötelezettsége.

Az egy hónap leforgása alatt megtett banki lépések hatása a következő volt:

Érték: millió Ft-ban

	A bank részéről		Egyenleg
	Kiadás	Bevétel	
A "B,-M,-D,-Sz,-V,- G, Z, P," cégek alapítása	23.560		- 23.560
Ezen cégeknek követelés, befektetés, értékesítés		20.881	+ 20.881
Tőkeemelés 6 társaságban	48.600		- 48.600
A "B,-M,-D,-Sz,-V,-G, Z, P" cégek értékesítése		33.160	+ 33.160
Összesen	72.160	54.041	- 18 .119

Ahhoz, hogy a bank ezeket az ügyleteket végre tudta hajtani, 72 milliárd Ft készpénz kiadásra volt szükség, amelyből 54 milliárd Ft a bankhoz visszakerült, de **18 milliárd Ft likvid eszköz a bankon kívül maradt.**

Annak érdekében, hogy a bank 21,4 milliárd Ft követelést állományából kivezethessen, 48,6 milliárd Ft új, halasztott követelést keletkeztetett, miközben likvid pénzeszköze 18 milliárd Ft-tal csökkent.

Nincs sem dokumentált indoklás, sem közgazdasági magyarázat arra, hogy a céltartalékképzés elkerülése miatt indokolt ilyen lépéssorozatot. Ha a követelés állományt a bank az utolsó lépésben szereplő "A"holdingnak közvetlenül adta volna el, célját sokkal kisebb ráfordítással elérhette volna.

~ 1996 októberében ugyancsak az "A"holdinghoz tartozó egyik Rt.-nek értékesített a bank 3.127 millió Ft értékű befektetést 100 %-os áron.

~ 1996 októberében a "D" cégnek értékesített a bank 100 millió Ft nyilvántartási értékű követelést 1.200 millió Ft-on a "Z" cégnek pedig 386 millió Ft nyilvántartási értékű követelést 2.000 millió Ft-ért.

~ 1996 decemberében a bank a "Z" cégnek eladott egy befektetést, melynek nyilvántartási értéke 740 millió Ft, eladási ára pedig 1.480 millió Ft volt.

A "B, M, D, Sz, V, G, Z, P" cégeknek a bank 1996-ban összesen 21.840 millió Ft nyilvántartási értékű követelést és befektetést adott el, 24.810 millió Ft eladási áron, amelyből 2.241 millió Ft nyeresége képződött.

Az "A"holding társaságaival szemben fennálló banki követelés az előzőekben részletezett ügyletek kapcsán 1996-ban 51.727 millió Ft lett.

Az 1997. évi követelés eladások értéke több mint 2,5-szerese volt az 1996. évinek. Ennek 73 %-a (41.647 millió Ft) szintén az "A"holdinghoz kötődött és tartalmában nem más, mint az előző évben keletkezett követelések eladása az "A"holdinghoz tartozó más társaságoknak.

Az értékesítés a Postabank Rt., az "A"holding és az "X"holding közötti hármas megállapodás alapján történt.

Az együttműködési megállapodást, amely az 1996-os megállapodás felülvizsgálatát is magában foglalta, 1997. április 23-án kötötték.

A módosítás indoka az volt, hogy a banknál a felügyelet által megbízott könyvvizsgáló cég megállapításai miatt a korábbi szerződéses

konstrukciót át kellett alakítani. A könyvvizsgáló megállapította, hogy "...Mivel a konstrukció jellemzője a 10 éves halasztott fizetés és kamatmentes kondíció, a portfólió jelenértéke lényegesen alacsonyabb, mint annak nominális értéke...a bizonytalansági tényezők száma rendkívül nagy, továbbá azzal, hogy a követelésállomány a bankon kívüli érdekeltségek birtokába került... a kockázat a jelenérték számításal kalkulált veszteséget is meghaladhatja". Továbbá "A banknak e tranzakciócsoporttal szemben olyan követelése maradt fenn, amelyek üzletrészek értékesítéséből származnak és ezen üzletrészek értéke, tartalma bizonytalan." **Mindezekre tekintettel ezeket a kintlévőségeket a könyvvizsgáló kockázatos kihelyezéseknek minősítette** és a felügyelet a portfólió negyedévenkénti minősítési kötelezettségét a bank felé határozatában előírta.

Az együttműködési megállapodásban rögzítették, hogy az "A"holding 2 tagja a velük szemben fennálló követelést (5.040-5.040 millió Ft) kifizeti.

Az "A"holdinggal szemben fennálló 51.727 millió Ft követelésből e törlesztés után fennmaradt 41.647 millió Ft-ból 11 milliárd Ft-ot eladták a "G" Módusznak. Ez az összeg az "A"holding társaságainak az utolsó 2, illetve 3. év egy részének törlesztési kötelezettségét képezte. Ahhoz, hogy a "G" Módusz ezt a követelést megvegye, a bank ugyanilyen összegű hitelt nyújtott a társaságnak 13,117 %-os kamattal, 2 éves futamidőre.

A Postabank helyzetének rendezéséről szóló 1040/1997. (IV. 29.) Korm. határozat úgy rendelkezett, hogy "a pénzügyminiszter a Postabank könyvvizsgálójával egyeztetve válasszon ki a banki követelésekből egy csomagot, abból a célból, hogy ezekhez garanciát nyújtson". Az ugyanazon a napon született 1041/1997. (IV. 29.) kormányhatározat már nevesítette is azt az adóst - G Módusz -, amelynek tőke- és kamattartozásáért a Kormány készfizető kezességét vállalt. A kezességvállaláshoz szükség volt a bank bizonyos tulajdonosainak viszont garanciájára.

A kezesség első részletét (5.500 millió Ft) 1997 júniusában, második részletét 1998 júliusában hívták le.

A bank a további 30.647 millió Ft követelést ugyanilyen összegű hitel nyújtása mellett értékesítette az "A"holding egy másik érdekeltségi csoportjának, tehát a halasztott fizetésű kamatmentes követeléseket így alakította át kamatozó hitelkövetelésekké.

Ez utóbbi "A"holding megszerezte a "B, M, D, Sz, Z, P, V és K tulajdonjogát is és a bankkal szemben fennálló követelése kiegyenlítéseként ezeket a társaságokat 1998. évben a banknak átadta.

A tranzakció sorozattal a bank követelésállományában az “A”holdinggal szemben fennállt követelések megszűntek. A bank által 1996-ban alapított “B, M, D, Sz, V, G, Z, P” cégek pedig, egy kivételével 1998-ra a bankhoz visszakerültek. A bank ezen üzletrészeit cserélte el a spanyol tulajdonban lévő társaságok üzletrészeire.

Az 1998. évi követelés értékesítés nyilvántartási értéke (55,4 milliárd Ft) megközelítette az 1997. évit, eladási ára 21,4 milliárd Ft volt, a konszolidációs ráfordításnak jelentős tételét képezve.

Az **egyéb pénzügyi tevékenység** (1997-től egyéb pénzügyi szolgáltatás) **eredménye** 1991. és 1998. évek kivételével minden évben nyereség volt, évente közel azonos mértékű (1 milliárd Ft-ot meghaladó). Ebben a forgalmi jutalék, a valuta, deviza vétel és eladás nyeresége volt a meghatározó.

1996-ban az egyéb pénzügyi tevékenység eredménye kiugróan magas, 20 milliárd Ft értéket képviselt és ebben már a befektetések értékesítéséből származó nyereség volt a döntő. Ennek egy részét, közel felét képezte az előzőekben jelzett 7 cég eladása (9,6 milliárd Ft) , másik jelentős részét pedig az “A”holding részesedés eladásán realizált 3 milliárd Ft nyereség. A fennmaradó 7,4 milliárd Ft nyereség ekkor is a forgalmi jutalékból, a valuta-, deviza adás-vételéből származott.

Ezen **eredménykategória alakulásában minden évben szerepet játszott a befektetések értékesítésének hatása** de nyereség vonzata a már hivatkozott 1996. évi helyzettől eltérően nem volt számottevő. Mindez annak ellenére alakult így, hogy a befektetések értékesítési volumene évről-évre növekedett.

Az értékesített volumen 1992-1993-ban 5-6 milliárd Ft közötti, 1994-1995-ben 11-12 milliárd Ft volt. 1996-ban az értékesített volumen 40 milliárd Ft felettire ugrott, amely az évi társaság alapításokkal, tőkeemelésekkel és az ily módon szerzett részesedések azonnali értékesítésével függött össze.

A bank 8 cégét az alapítást követő egy héten belül értékesítette 140 %-on, és az “A”holding részesedéseket 711 %-os árfolyamon eladta. Ezeknek az értékesítéseknek köszönhető jórészt az, hogy a bank 1996-ban nem volt veszteséges, hanem minimális - 5,6 millió Ft - nyereséggel zárta az évet.

Az 1998. évi befektetés beszerzés 73 %-át a konszolidálás előtt, főleg az I. félévben bonyolították le, amelynek döntő hányada az úgynevezett spanyol ügylethez kapcsolódó hitel-tőke konverzió volt (a befektetések beszerzésének és értékesítésének alakulását a 7. sz. melléklet mutatja). A befektetés értékesítés 29 %-a is ebben az időszakban történt és ez is az előző ügyletekkel (spanyol) volt összefüggésben.

A IV. negyedévi beszerzéseket a bank a konszolidáció előkészítése érdekében tette, azaz a bank működése érdekében megtartandó befektetések letisztításához vált szükségessé. Az értékesítések volumene pedig magát a konszolidációt takarja.

2. A pénzügyi szabályozottsága

2.1. A hitel kihelyezés szabályozása

A hitelkihelyezések szabályozási és lebonyolítási rendjét első alkalommal és alapvetően az 5/1988. sz. Vezérigazgatói utasítás határozta meg. Ebben az utasításban és mellékleteiben rögzítették azokat a feltételeket, amelyek az akkori gazdasági környezetben biztosíthatók voltak a hitelkérelmek elbírálásához. Hitelképességi osztályokba sorolást írt elő a szabályozás, amelynek paraméterei az értékesítés, gazdálkodás, pénzügyi és fizetési fegyelem, valamint a világbanki mutatók voltak.

A területi igazgatóságok által a gazdálkodó szervezetek részére nyújtható rövidlejáratú kölcsönök folyósításának rendjét 1989. évben, a döntési-aláírási és a kötelezettségvállalási jogköröket 1990. évben szabályozta vezérigazgatói utasítás. A döntés-előkészítésekhez szükséges információk körét segédlet tartalmazta, amelyet 1991-ben korszerűsítettek.

A hitelkihelyezések szabályozásában 1988. és 1993. évek között alapvető változás lényegében nem történt. A kiadott utasítások elsősorban az új hitelkonstrukciókra (pl. egzisztencia hitel, start hitel) vonatkoztak a sajátos vizsgálati követelmények miatt.

1992-től a kihelyezések kockázata nőtt, romlott a kintlevőségek minősége. A bank Felügyelő Bizottsága ezért tájékoztatást kért a hitelminősítési rendszerről, aminek tárgyalása során megállapította a szabályozás lemaradását a gyakorlattól. A Felügyelő Bizottság (FB) 8/1992. (X. 13.) sz. határozatában felhívta az Üzleti Igazgatóság vezetőjének figyelmét a döntés-előkészítő anyag (hitelminősítés) és a nagyhitelek nyújtására vonatkozó kérelmek elbírálása rendjére vonatkozó szabályzat mielőbbi korszerűsítésére, illetve elkészítésére.

A korábbi utasítások felépítését követte és azok korszerűsítését szolgálta az 1993. április 1-jén hatályba lépett 10/1993. sz. Vezérigazgatói utasítás a döntés-előkészítés rendjéről - a belső és kapcsolódó hitelek kivételével -, amely tekintettel volt a hatályban lévő számviteli és a pénzügyi törvényre.

Az utasítás mellékletei segédletként szolgáltak a döntés-előkészítő anyag mintájára, vázlatára, adatszükségletére és ellenőrzésének főbb szempontjaira. A szabályozás előírta az ügyfelek minősítését, a

vállalkozásokat gazdasági paramétereik alapján négy hitelképességi osztályba sorolta.

A hitelek kondícióit az ügyvezetőség határozta meg a banki és pénzügyi változások függvényében és kondíciós listákban tette közzé. A kamatok mértéke az ügyfél minősítéséhez kapcsolódott.

A meghatározott kamatoktól a döntést hozó 1 % ponttal eltérhetett saját hatáskörében, nagyobb különbség engedélyezése vezérigazgató-helyettesi hatáskörbe tartozott.

A pénzügyi törvény és a Bankfelügyelet rendelkezéseivel összhangban, az Igazgatóság által jóváhagyott tartalommal lépett hatályba 1994. július 1-jén a 9/1994. sz. Vezérigazgatói utasítás, amely tartalmazta a hitelezési-, adóminősítési-, fedezetértékelési-, befektetési-, kintlevőség- és mérlegen kívül vállalt kötelezettségek minősítési és kockázati céltartalék képzésére vonatkozó szabályzatokat.

~ A **Hitelezési szabályzat** a hitelezési folyamat általános leírását, a hitlenyújtás (nagyhitel, belső hitel, kapcsolódó hitel) mértékére vonatkozó törvényi korlátozásokat és előírásokat tartalmazta. A döntés-előkészítés és döntési jogkörök, szerződésminták tekintetében az érvényben lévő 1992-93. években kiadott vezérigazgatói utasítások betartását írta elő. A hitel és felhasználásának ellenőrzéséről szóló fejezetben az adóminősítési és fedezetértékelési szabályzatban foglaltak betartását írta elő a hitelügyi előadók számára, az eseti ellenőrzéseket az Üzleti Központi Igazgatóság szervezeti keretében működő Koordinációs és Hitelellenőrzési Osztály, a hitelezési tevékenység vizsgálatát, ellenőrzését a belső ellenőrzés feladataként határozták meg. Vázlatosan tartalmazta a hitelfelvevő szerződészegése esetén követendő eljárást is a szabályzat.

~ Az **Adóminősítési szabályzat** rögzítette a 4/1993. sz. BAF rendelkezés tételes előírásait, a vállalkozások, az önkormányzatok és a pénzügyintézetek eltérő adóminősítési módszerét, rendszerét, hitelképességi kategóriáit. Szabályozta az adóminősítés lebonyolítási rendjét, gyakoriságát, kategóriába sorolását. A szabályzatban szereplő mutatórendszer, a minősítési kategóriák feltételrendszere többnyire megfelelő eljárást biztosított a hitelképesség megállapításához, helyesen írta elő az adókatégoriákba való besorolás következményeit a hitelezhetőség, valamint a megfelelő fedezet megkövetelése tekintetében.

~ A **Fedezetértékelési szabályzat** keretjellel foglalta össze alkalmazását a bankügyletek körében, az elfogadható fedezetek körét és azok általános alkalmazási szabályait, a fedezetek érték meghatározását,

osztályba sorolását, értékének gondozását, újraelemzését, a fedezetihiány esetén követendő eljárást. A fedezeteket első alkalommal a hitel kihelyezésekor kellett minősíteni, majd ezt követően negyedéves gyakorisággal felülvizsgálni. A Szabályzat fő elveit tekintve alkalmas volt a kihelyezések biztonságának fenntartására.

~ A **Kintlevőségek és mérlegen kívüli tételek minősítési szabályzata** csak a BAF rendelkezésében foglalt keretszabályokat tartalmazta, nem rögzítette a banki specifikus elemeket (pl. a prolongált, technikailag prolongált, újratárgyalt hitelek minősítésének feltételeit), nem foglalkozott külön az egyes speciális hitelekben rejlő kockázatokkal (reorganizációs hitelek, hosszú lejáratú hitelek, problémás ügyfelek banki konszolidációja esetén követendő minősítés).

~ A **Kockázati céltartalékképzésre vonatkozó szabályzat** megfelelt a 4/1993. sz. BAF rendelkezés keretszabályainak mind a kategóriák, mind a céltartalékképzési sávok megállapítása tekintetében. A szabályzat az egyes követeléstípusokra limiteket határozott meg, a limitek alatti követeléseknél a minősítési kategória és a fedezet minősége szerinti táblázatból határozható meg a képzendő céltartalék %-os mértéke.

~ A **Befektetési szabályzat** a BAF előírásainak megfelelően rendelkezett a bank befektetési ügyleteinek lebonyolításával kapcsolatos eljárási, nyilvántartási, elemzési és felülvizsgálati rendről. Tartalmazta a minősítési kategóriákat, azok egyedi jellemzőit a befektetések fajtái (értékpapírok, üzletrészek, ingatlanok) szerint. Az egyes konkrét befektetések minősítésének két fő szempontja az üzletpolitikai célok és a jövedelmezőségi követelmények volt. A minősítés alapján meghatározott besorolás szerint jelölte ki az adott befektetéssel kapcsolatban teendő intézkedéseket, a befektetés utáni céltartalékképzést, valamint az új befektetési lehetőségekhez való viszonyát.

Az Állami Bankfelügyelet 1996. évi helyszíni vizsgálata a banki szabályzatok előírásainak be nem tartását tárta fel, ezért az egyes szabályzatoknak adminisztratív és érdemi elemekkel való kiegészítését írta elő, de nem élt a pénzügyi törvényben biztosított szankcionálási lehetőségével.

A BAF a **Hitelezési szabályzatban** a hitelakták tartalmának teljes körű felsorolását tartalmazó tartalomjegyzék bevezetését, az ügyfelek írásos hitelkérelme szempontjainak egységesítését, a döntés-előkészítő anyag

kötelező tartalmi elemenként a hitelcél pontos megjelölését, a cégek éves beszámolójának bekérését javasolta. **Az Adósminősítési** szabályzatot a hosszúlejáratú hitelekre előírt évenkénti adósminősítés időpontjával írta elő kiegészíteni. **A Fedezetértékelési** szabályzatban arról kellett pótlólag rendelkeznie a banknak, hogy milyen nagyságú - különösen ingatlan - fedezet értékeléséhez kell külső értékbecslőt igénybe venni. **Az előírt módosításokat 1997. január 1-jén léptették hatályba.**

A szabályzatok átdolgozását igényelte az 1997. január 1-jétől hatályba lépett Hpt. előírásainak való megfelelés.

Az átdolgozott Befektetési szabályzat (2/1997. sz. Vezérig. utasítás) 1997. január 2-án lépett életbe, tartalmában a Pit. előírásai helyébe a Hpt. rendelkezései kerültek. **A minősítéshez kapcsolódó konzekvenciákról szóló fejezet nem tartalmazta** az 1994. évi utasításban szereplő **kezelési instrukciókat**, csak nagyon általános megfogalmazást, ami a gyakorlati munkához eligazítást nem adott.

A Hitelezési-, Adósminősítési-, Fedezetértékelési-, Kintlevőségek- és Mérlegen kívüli tételek minősítésének szabályzata, valamint a Kockázati céltartalékképzés Hpt. alapján átdolgozott szabályzata 1997. május 15-én lépett hatályba (16/1997. sz. Vezérig. utasítás), de gyakorlatilag októberig tartott az ÁPTF javaslatainak átvezetése a szabályozási csomagon.

Az ÁPTF az 1998. évi helyszíni vizsgálata alapján hozott 2156/1998. (XII. 23.) határozatában előírta a belső szabályzatok átdolgozását oly módon, hogy az feleljen meg a belső szervezeti változásoknak. Rendelkezzen a bank megfelelő, aktualizált Szervezeti és Működési Szabályzattal, a döntési jogköröket, valamint a kötelezettség-vállalások rendjét szabályozó vezérigazgatói utasítással.

A döntési szinteket a belső szabályozás kezdettől külön kezelte, a hitelezési-, befektetési- és minősítési szabályok hatályba lépésétől azokkal szoros összefüggésben.

A Postabank Rt. első külön szabályzatát a döntési jogkörökről, az aláírás-, továbbá a kötelezettségvállalás és utalványozás rendjéről az 1/1990. sz. Vezérigazgatói utasítás tartalmazta. A szabályozást szinte folyamatosan módosították az üzletágak bővülése és a szervezeti változások miatt.

A döntési limiteket a szabályzat üzletáganként, értékhatár megjelöléssel, azon belül további - lábjegyzetekben megjelölt - korlátozásokkal tartalmazta. A döntési jogkörök meghatározásánál a legfontosabb szempontok az ügyfél összes (postabanki és nem postabanki) tartozása és árbevétele, a hitel futamideje, illetve a hitelügylet fedezeteként bevont biztosítékok voltak. A döntési jogosultságot befolyásolta az ügyfél adósminősítése szerinti osztályba

sorolás is. A IV. hitelképtelen osztályba sorolt ügyfél hitelkérelméről legalább vezérigazgató-helyettes dönthetett. Ugyanakkor a minősítésekről szóló szabályzat IV. osztályú ügyfél számára tiltotta a hitelnyújtást. A III. osztályú korlátozottan hitelképes ügyfelek esetében a megjelölt vezetői szint az érvényes értékhatár feléig dönthetett.

A legjelentősebb kockázatok vállalására 1997. október 21-ig a szabályzatok szerint nem az igazgatóság, hanem kizárólag az elnök-vezérigazgató, vagy az általa kijelölt cenzúrabizottság volt jogosult. Az ÁPTF határozott fellépésére 1997. október 21. után a szabályozás kiegészült azzal, hogy a szavatoló tőke 10 %-át meghaladó hitelnyújtások esetén a döntésre csak az Igazgatóság jogosult.

A döntési jogkörökről szóló szabályozás kezdettől említést tesz az elnök-vezérigazgató által kijelölt **cenúrabizottságról**, de a bizottság **megalakításáról és eljárási rendjéről csak 1997. január 21-én lépett hatályba utasítás** az ÁPTF visszatérő javaslatára. Az utasítás nem változtatott a bank régi gyakorlatán, amely szerint a cenúrabizottság nem bizottsági formában működött, hanem egy lépcsőzetesen lefolytatott hitelvizsgálatot jelentett.

A cenúra bizottságról szóló garanciális szabályt a bank oly módon kerülte meg, hogy - különösen a konszolidációt közvetlenül megelőző döntéseinél - időhiányra hivatkozva formális "körbeszavazásos" úton biztosította a papírformának való megfelelést. Pl. egy olyan nagyságrendű ügyben, amely a konszolidációs összeg egyharmadát is elérte, hiányosan előkészített, alig dokumentált előterjesztés alapján hozott döntést. Mindezt az igazgatósági tagok nem kifogásolták és többlet információt nem igényeltek. Ez a kapkodó döntéshozatal nincs összhangban azzal a felelősségi követelménnyel, amivel a más pénzt kezelő banknak, illetve menedzsmentjének az ilyen horderejű döntéseknél rendelkeznie kell.

Az eljárási rend szabályozása sem csorbította az elnök-vezérigazgató korlátlan döntési lehetőségét, tartalmazta ugyanis, hogy "az elnök-vezérigazgató az ügy elbírálását az eljárás bármely szakaszában magához vonhatja, az elbírált ügyet felülvizsgálhatja az ügylet kétoldalúvá válásáig, azaz a szerződés megkötéséig."

A döntési hatáskörök szabályozása tartalmazta a **kényszerhitelezői kapcsolat** esetén követendő hatásköri rendet 1992-től mind az engedmény (ügyleti kamat-, tőkeösszeg elengedés), mind az öt éves vagy azt meghaladó lejáratú kötvény elfogadása, társasági részesedés megszerzése, illetve eszközökön tulajdonjog megszerzése esetére. A döntési jogosultságot az engedmény vagy konverzió összege, valamint annak az egyezségkötéskor fennálló hitelösszeghez viszonyított aránya együttesen határozta meg.

A befektetésekről (társaságokban való részvétel, ide értve a tőkerészesedést jelentő értékpapír vásárlásokat, valamint a befektetési célú ingatlanvásárlásokat a kényszerbefektetések kivételével) **1993. szeptember 1-ig értékhatár nélkül az elnök-vezérigazgató dönthetett.** A létrehozott **Befektetési Igazgatóság vezetője 51 %-os tulajdon hányad alatt, legfeljebb 100 millió Ft-ig, 1997. október 21-től** ugyancsak 100 millió Ft-ig, de csak tulajdoni jogokat is biztosító értékpapírok tekintetében hozhatott döntést. Ettől az időponttól - szintén az ÁPTF javaslatára - **az Igazgatóság is rendelkezett döntési jogosultsággal 500 millió Ft-ot vagy 51 %-ot meghaladó tulajdoni hányad esetén.** Más esetekben az elnök-vezérigazgató döntési hatáskörét írta elő a szabályzat.

A passzív üzletágak közül a **gazdálkodó szervek forintbetét kamatairól** a meghirdetett kondíciókon belül az adott szervezeti egység ügyintézője, a kondíciókat maximum 2 % ponttal meghaladóan a gazdálkodói betétekért felelős vezető és a területi igazgató dönthetett. Az egyedi eseteket a Banküzem-gazdasági Központi Igazgatóság vezetője bírálta el. **A lakossági forintbetét kondícióktól eltérő feltételek engedélyezése az elnök-vezérigazgató kizárólagos hatáskörébe tartozott.**

A bank új vezetése 1998. augusztus 10-én átmeneti szabályozást léptetett életbe a kötelezettségvállalások döntési rendjében. A központban működő Hitelezési Bizottság 10-50 millió Ft között, 50 millió Ft felett szintén a Bizottság, de csak a vezérigazgató ellenjegyzése mellett hozhatott döntést. Rövidesen módosították és kiegészítették a szerződés minták egy részét, októberben a kötelezettségvállalási előterjesztések előkészítéséről adtak ki új szabályozást, novemberben rendezték a bankban működő hitelezési bizottságok tevékenységét.

A bank szabályzatában a döntési hatáskörök a hitelezési és befektetési kockázatok nagyságához igazodtak. A bank általános és üzletágankénti helyzetét legjobban ismerő szintek - ügyvezető igazgatók, vezérigazgató-helyettesek, elnök-vezérigazgató - döntési jogosultságát írták elő a szabályzatok a nagyobb kockázatú ügyleteknél. **Hibája volt a döntési rendszernek, hogy lehetőséget adott a szakértői kontroll kiiktatására, az alkalmazott ún. "lépcsőzetes cenzúrabizottsági eljárás" elhagyására. A bank első számú vezetője az Igazgatóság egyetértésével szinte korlátlan döntési lehetőséget és egyúttal felelősséget is teremtett a maga számára.**

A Postabank Rt.-nél végzett felügyeleti és MNB ellenőrzések tapasztalatait a 10. sz. melléklet részletezi.

2.2. A minősítések általános elvei

A minősítések alappillére a döntés-előkészítési anyag, amelynek része az adósminősítés, ennek alapján a hitelképességi osztályba sorolás, az alkalmazott biztosítékok köre és a hitel kondíciói.

1997-ig az adósminősítést hét szempont alapján készítették el (értékesítés, jövedelmezőség, pénzügyi-fizetési fegyelem, vagyoni helyzet, tőkeerősség, likviditás, menedzsment megítélése), a szempontok az ÁPTF javaslatára kiegészültek a cash-flow elemzéssel. **Ezek az értékelések a hitelkérelem mellékleteként kötelezően benyújtandó dokumentumokból objektíven elkészíthetők.** Eltérő szempontokat kellett alkalmazni az önkormányzatok és a pénzintézetek minősítése során. A lakossági ügyfeleket nem minősítették és nem sorolták osztályokba.

Mindegyik szempont alapján **négy hitelképességi kategóriába** sorolandók az ügyfelek (I. feltétel nélkül hitelképes, II. hitelképes, III. korlátozottan hitelképes, IV. hitelképtelen), amiből egyszerű számtani átlag segítségével megállapították a cég átlagos hitelképességi mutatóit és besorolását. A szabályzat tartalmazta a minősítés eredményeként követendő banki magatartást. Az I. osztályú, feltétel nélkül hitelképes adós a bank fontos ügyfele, akit aktív műveletekben célszerű előnyben részesíteni, az I. osztályba sorolt cégek tekinthetők a bank kiemelt ügyfeleinek. A II. osztályú ügyfelek megfelelő biztosítékokkal, kellő figyelemmel kísérve, viszonylag nagy biztonsággal hitelezhetők. A III. osztályú adósoknak csak a fokozott óvatossággal és ellenőrzéssel, jónak minősített biztosíték mellett nyújtható hitel. A IV. osztályú hitelképtelen adós számára új hitel nem adható, a már fennálló hitel esetén annak megszüntetése és a vállalkozás hitelezéséből való teljes kivonulás szükséges.

A döntés-előkészítő anyag további részében a kockázatok csökkentése érdekében előírta a szabályzat az ügyfél szervezeti, jogi stabilitásának felmérését, a hiteligényt kiváltó ok és a várható pénzügyi helyzet összefüggésének vizsgálatát. A kihelyezések fedezettségének növelése érdekében fontos szempont volt a számlavezetési kapcsolat teljes körű kialakításának igénye, illetve a már meglévő bővítése.

A szabályzat alapján a döntés-előkészítést végző eladónak szükség esetén helyszíni szemlét kellett tartania, illetve valamennyi elérhető külső információt értékelve kellett elkészítenie a döntés-előkészítő anyagot.

Az Adósminősítési szabályzat kimondta, hogy ha egy ügyfélre bármely szempontból nem végezhető el az adósminősítés, akkor az ügyfél hitelképességi kategóriáját az ügylet és az alkalmazható biztosítékok köre alapján kell megállapítani.

A hitel-kihelyezési **döntés előtt meg kellett győződni a szükséges fedezetek, biztosítékok meglétéről, valós értékéről és érvényesíthetőségéről** a fedezetértékelési szabályzatban foglaltak szerint. A fedezetek értékének minimum követelményként el kellett érnie az ügyféllel szemben fennálló banki követelés (alapkövetelés + járulékaik) összegét.

A fedezeteket öt osztályba sorolták, amelyek sorrendben 100, 75, 50, 40, 15 és a legrosszabb esetben 0 %-os értékű fedezeti értéket képviseltek. (Utóbbi eset pl., ha biztosíték kikötésére nem került sor.)

A bank kintlevőségeinek, mérlegen kívüli kötelezettségeinek, illetve a nagykockázat vállalás, belső és kapcsolódó hiteleinek **a minősítését legalább negyedévenként el kellett végezni**. A szabályzat tartalmazta a minősítés elvégzéséért felelős szervezeti egységeket. A szabályzat előírta 1997. május 15-től minden egyes minősítés esetén annak végrehajtásáról, illetve a minősítési kategóriába sorolásáról ügyletenkénti szöveges indoklás készítését és hitelvizsgálati ív kiállítását, amelyet a hiteldossziában kellett elhelyezni.

A bank adósminősítési rendszere alapvetően a múlt és jelenbeli teljesítmények elemzésére összpontosított, így elvileg - ha e szerint jártak volna el minden esetben - alkalmas lett volna a hitelképtelen adósok kiszűrésére. A negyedévenkénti minősítések szabályszerű elvégzésével a bank folyamatosan felmérhette kockázatait, számszerűsíthette a fedezeteket, törekedhetett mobilizálható biztosítérendszer kialakítására, és megfelelő céltartalék-képzésre. A fedezetértékelési szabályzat szerint elvégzett negyedéves vizsgálatok alkalmasak lettek volna annak biztosítására, hogy a bank mindenkor ismerje a fedezetek meglétét és valós értékét.

3. Az egyedi hitelvizsgálatok tapasztalatai

Az egyedi hitelek és befektetések dokumentumai szerint a bank több jelentős esetben nem tartotta be a jogszabályi előírásokat és az azokon alapuló saját szabályzatait, ezen esetek egy részében az ÁSZ a bank eseti döntéshozatalokban érintett vezetői, illetőleg a bank egyes ügyfelei ellen büntetőeljárás kezdeményezésére kényszerült.

A hitelnyújtások kereteit a Pit. és a Hpt. kockázatvállalásra vonatkozó előírásai szabták meg, amelyek alapján a bank a konkrét törvényi és

egyéb jogszabályi előírásokon túlmenően, többek között köteles - a kihelyezések és kötelezettségvállalások megalapozottságát, "áttekinthetőségét", a kockázatok felmérésének ellenőrzését és csökkentését lehetővé tevő - belső szabályzatot kidolgozni és alkalmazni. A szabályzatok be nem tartása, az alkalmazás elmulasztása így törvényi kötelezettségzegést jelent (Pit. 38/A. § (1) bek. és a Hpt. 77. § (1) bek.).

A bank hitelezési gyakorlata során megsértette

~ a Pit. 19. § (1) bek., illetve a Hpt. 46. §-ában a banki vezetőkre és alkalmazottakra vonatkozó előírásokat, mert a hitelkihelyezései során nem az elvárható gondossággal és szakértelemmel, a pénzügyi intézmény érdekeinek figyelembevételével és a jogszabályok szerint járt el;

~ a lejárt követelések érvényesítésére vonatkozó, a Pit. 38/B. § (1)-(2), illetve a Hpt. 86. § (2) bekezdésében foglaltakat, mert nem értékelte rendszeresen saját szabályai szerint eszközeit és vállalt kötelezettségeit;

~ a Hpt. 82. § (2) bekezdését, mivel a hitelintézet tagsági jogot megtestesítő értékpapír, illetve üzletrész vásárlása céljából azok vételárának 50 %-a felett nyújtott kölcsönt három esetben;

~ a Hpt. 78. § (3) bek. d) pontját, mert egy ügyfélcsoportnál elfogadta biztosítékként olyan gazdasági társaság üzletrészét és részvényét, amelyikben az adósnak befolyásoló részesedése volt;

~ egy konkrét tranzakciónál a befektetések korlátozására vonatkozó rendelkezést [Hpt. 83. § (2) bek.], a nagykockázat vállalására vonatkozó rendelkezéseket [Hpt. 79. § (1)-(2) bek.], túllépték a tulajdonszerzéshez kapcsolódó kockázatvállalás korlátait [Hpt. 82. § (2) és (4) bek.], továbbá fedezetként elfogadta a saját maga által kibocsátott, tagsági jogokat megtestesítő értékpapírokat [Hpt. 78. § (3) bek. a) pont];

~ a 16/1997. sz. Vezérigazgatói utasítás minősítésre vonatkozó szabályzatát, mivel a bank vezetése nem követelte meg, nem ellenőriztette, hogy a fedezetek és biztosítékok negyedéves felülvizsgálata során, az értékelést alátámasztó dokumentumok teljesek-e, valódiak-e és így a céltartalékképzés alkalmazott gyakorlata megfelelő-e (Hpt. 87. §).

A bank a 16/1997. sz., ezt megelőzően pedig a 9/1994. sz. Vezérigazgatói utasításban rögzítette hitelezési, adóminősítési, fedezetértékelési és a kockázati céltartalék képzésre vonatkozó szabályzatait, azokat a hitelintézet könyvvizsgálója megismerte és elfogadta.

Annak ellenére, hogy a pénzügyintézet rendelkezett mindazon szabályzatokkal, melyeket a Pit., illetve a Hpt. a prudens működés érdekében előírt, **a vezetés több éves, folytatódó törvénysértő tevékenysége következtében 1998. évre a bank vesztesége 135,4 milliárd Ft lett.** A veszteség 1998. évi céltartalék ráfordításvonzata 124,2 milliárd Ft volt. Az előző évben képzett céltartalékkal együtt az év végi állomány 148,1 milliárd Ft, a hitelekénél és az egyéb eszközöknél 64,1 milliárd Ft, a befektetéseknél pedig 76,1 milliárd Ft lett.

A veszteség alapvetően abból származott, hogy a bank felső vezetése megsértette a kockázatvállalásra vonatkozó szabályokat. Döntő többségében a veszteség azoknál a követeléseknél következett be, ahol a kihelyezett hitel összege elérte és meghaladta a szavatoló tőke 10 %-át, illetve 25 %-át. A mintába bevont hitel és céltartalék állomány közel 80 %-a a nagykockázatvállalás miatt keletkezett. Ez összefügg azzal is, hogy a bank követeléseinek kockázati koncentrációja rendkívül magas volt. A bank 1998. évi céltartalékképzés miatti veszteségének (124,2 milliárd Ft) 32 %-a a nagykockázatú hitelekhez kapcsolódott. 10-20 nagykockázatú hitel esetében az ügyfeleket különféle - egy prudens bank által nem alkalmazható - előnyökben részesítették, annak ellenére, hogy azok gazdasági helyzete már a hitelfelvétel időpontjában sem biztosította a követelés megbízható megtérülését.

A bank tudatosan törekedett az egyik legjelentősebb ráfordítás, a hitelek reális és törvényben előírt rendszeres minősítésével összefüggő céltartalékképzés mérséklésére, elkerülésére és ezáltal kedvezőbb eredmény elérésére.

Ennek érdekében a bank:

~ hosszabb távon realizálódó termelési, fejlesztési hitel igényeket éven belüli kölcsönökkel finanszírozott;

~ már fennálló üzleti kapcsolat alatt a cégek hitelképtelenné válása ellenére, nem a követelést és/vagy a biztosítékokat érvényesítette, hanem a hiteleket folyamatosan új hitellé átalakítással prolongálta 11 esetben, 20,5 milliárd Ft értékben;

~ a minősítéseknél az adóst, ezáltal annak hitelét is kedvezőbb minősítési kategóriába sorolta;

~ a lejárt követeléseket értékesítette a bank érdekkörébe tartozó, vagy általa kiválasztott cégeknek.

A vizsgálatba bevont egyedi hitelügyletek további hiányosságai, melyek kihatással voltak a céltartalékképzésre:

~ A hiteleket nem üzleti alapon helyezték ki

6 esetben hitelkapcsolat létrejöttét szubjektív kapcsolatok, a bank és az ügyfél több irányú és kölcsönös megállapodása jellemezte.

Hitelképtelen ügyfeleknek nyújtottak hitelt az egyedi ügyletek 20 %-ánál, ezek céltartalék vonzata 14 milliárd Ft-ot tett ki. Egy vállalkozásnál a kamatot is elengedték, ez a hitelkihelyezés futamideje alatt 870 millió Ft-nak felelt meg. A bank 1997. évben 1,2 milliárd Ft, 1998. évben 1,6 milliárd Ft kamatot engedett el, ez 5-10 céget érintett.

A hitelek 60 %-ánál a hiteldöntés megelőzte a döntés-előkészítő anyag elkészítését. Ezzel a kötelező banki munkafolyamat formálissá vált, tulajdonképpen a hiteldöntés "lepapírozását" végezték el. Az adóst magasabb minősítési kategóriába sorolták, ezzel egyidejűleg a biztosítékok is felértékelődtek, és papíron lefedték a hitelösszegeket.

~ Nem kötötték ki megfelelő fedezeteket és biztosítékokat

A mintasokaság 66 %-ánál a fedezetek és biztosítékok értékének összege nem érte el a hitel odaitélésekor és a futamidő alatt sem a kihelyezett hitelösszeg nagyságát. Emiatt 35 milliárd Ft céltartalék vált szükségessé.

A hiteldöntés után a biztosítékokat nem dokumentálták megfelelően, így a hiteltörlesztés elmaradásakor nem, vagy nehezen jutottak, juthatnak a felajánlott és befogadott biztosítékokhoz.

Ingtalanfedezet felajánlásakor aktuális tulajdoni lapot nem kértek (3 esetben), kezességi nyilatkozatok érvényességét nem vizsgálták (1 esetben), nehezen mobilizálható, gyors értékvesztésű biztosítékokat fogadtak el (pl. élelmiszereket) 6 esetben, a felajánlott ingatlanok szerződésben foglalt helyrajzi számai nem szerepeltek a földhivatal nyilvántartásában.

Egy nagyhitelnél a készfizető kezest folyamatosan 100 %-os fedezetként értékelték, holott annak gazdálkodási mutatói a hitelfelvételkor és a futamideje alatt fokozatosan romlottak. A zálogszerződésben nem nevezték meg tételesen a vagyontárgyakat.

Az árbevétel-engedményezésnél, mint felajánlott biztosítéknál a kötelezettet nem értesítették arról, hogy a számla ellenértéke - mint a hitel biztosítéka - a Postabankot illeti meg, így a biztosíték érvényesítése jelentősen megnehezült. Ezen ügylet miatt 7 milliárd Ft céltartalékképzés és már felhasználás vált szükségessé.

4. Befektetések vizsgálatának tapasztalatai

A legfontosabb dokumentumok (igazgatósági előterjesztések és jegyzőkönyvek, közgyűlésen megtárgyalandó anyagok) a bank

befektetés-politikáját egyáltalán nem, vagy általánosságban és szükséztavúan rögzítették.

Általánosan jellemző volt, hogy a különböző eszközelemek, portfóliók folyamatos cseréjével és mozgásban tartásával, a banktörvények korlátainak a határmezsgyéjén mozogva - néhány esetben azokat túllépve - egyes követelések **előbb-utóbb befektetésekké váltak. Ezzel a gyakorlattal a bank azt is elérte, hogy a céltartalékképzés csökkenthetővé vált.**

A pénzügyintézet befektetései nem kerültek valós piaci megmértetésre, hanem csak a pénzügyintézet saját belső, belterjes piacán értékelték.

A bank a befektetéseiben tulajdonosi jogait jelentéstételi kötelezettségek előírásán és számonkérésén keresztül gyakorolta és az egyes befektetései - különböző, a társasági törvény által előírt - testületeibe a saját vezetőit delegálta.

Ez utóbbi delegálás a későbbiekben a befektetési portfólió csomagok szűkebb csoportokba rendezésével és centralizációjával következett, olyan méreteket öltött, hogy az egyes szakágazatok szerint átstrukturált főbb befektetési társaságoknak nem csupán a testületeiben, hanem az egyes vezérigazgatói pozícióiban is olyan személyek foglaltak helyet, akik magas tisztséget tölthettek be a Postabanknál is. Az elnök-vezérigazgató és helyettesei kezében koncentrálódott a befektetések irányítása.

A befektetések "körön belüli" adás-vétele lehetővé tette egyes üzletrészek többszörös felértékelését, illetve az árfolyam lényeges emelését, így a bevételek mögött nem volt valós eredmény.

Bankműveleti szempontból a befektetéseknél a kapcsolódó hitelek jelentették a banki, illetve üzleti kapcsolatokat. **A vizsgálatba bevont befektetésekkel összefüggő kapcsolódó hitelek - melyek egyben nagyhitelek is voltak - 90 %-a nem felelt meg a kapcsolódó hitelek azon törvényi előírásának, hogy összegük nem érheti el a bank szavatoló tőkéjének 10 [Pit. 41. § (3)], illetve 15 %-át [Hpt. 61 § (1)]. A kapcsolódó hitelek 90 %-át a szokásos piaci feltételeknél jóval kedvezőbb kondíciókkal ítélték oda, a fizetendő kamat mindössze 1 % volt.**

A Postabank 1998. év végi konszolidációjánál, a befektetésekhöz szükségesnek ítélt céltartalékkészletének 76 milliárd Ft volt. Ebből közel **45 milliárd Ft-ot tett ki annak az öt "spanyol" befektetési ügyletnek a céltartalék igénye**, amelyet a Postabank vezetése 1998. első félévének végén bonyolított le és az ÁPTF-nek problémamentes befektetéseként jelentett.

Az úgynevezett "spanyol ügylet" a bank 1998 júniusában két lépésben bonyolította le.

Az első lépésben:

~ a bank 8 társaság (B, M, D, SZ, Z, P, V és K cégek) üzletrészt megszerezte az "A" holdinggal szembeni banki követelések ellenében. A bankhoz került üzletrészek névértéke 23 milliárd Ft, az "A" holding tartozása mintegy 37 milliárd Ft volt. Ezért az üzletrészeket a hitellel azonos összegre, azaz 37 milliárd Ft-ra felértékelték.

~ a bank egy spanyol csoporttól kapott üzleti ajánlat alapján hozzájárult, hogy a korábban a bank által alapított 5 társaságban (T1, T5, W, Ü és E cégek) a spanyol fél apporttal 99,99 %-os tulajdoni hányadot szerezzen. Az apport értéke 44,5 milliárd Ft volt.

A második lépésben:

~ a spanyol fél az 5 társaságban megszerzett üzletrészeit elcserélte a Postabankkal az első lépésben az "A" holdingtól a bankhoz került - eredetileg a bank által alapított - 8 cég üzletrészeire. A csere egyenértékűségének biztosításához a bank mintegy 37 milliárd Ft nyilvántartási értékű üzletrészeit 44,5 milliárd Ft-ra felértékelté és a csere ez utóbbi értéken történt meg.

A csereügylet révén

~ a bank egyik jelentős adóscsoportjának ("A" holding) hitelei, így az azok utáni céltartalékképzési kötelezettségei is megszűntek,

~ az a 8 társaság, amely a banktól korábban követeléseket vásárolt, szintén kikerült a bank és holdudvarának tulajdonából,

~ az 5 társaság csak átmenetileg volt a spanyol fél tulajdonában, mivel pár napon belül a cserével eredeti tulajdonosához - a Postabankhoz - került vissza.

E lépéssorozat célja a kockázati céltartalékképzés elkerülése és a felértékeléseken keresztül 7,5 milliárd Ft nyereség kimutatása volt.

E nyereség kimutatását a spanyol apport értékbecslése tette lehetővé. Az értékbecslés az ingatlanoknak azt a jövőbeni értékét becsülte meg, amelyet akkor fognak érni, ha a tervezett fejlesztések hiánytalanul megvalósulnak és a létesítmények a meghatározott célra használatba vehetők lesznek. Ezzel szemben **a tranzakcióban szereplő apportban földingatlanok vannak, melyek értéke a vagyonértékelő cég szerint az apportnál figyelembe vett jövőbeni értéknek csak 13 %-a. Ezen értékaránytalanságból fakadó kockázat miatt képzett a bank 1998. III. negyedévében 100 %-os (44,5 milliárd Ft) céltartalékot. Ez a teljes konszolidációnak közel 30 %-a.**

A Postabank Rt. 1998. június 10-én éven belüli devizahitel szerződést kötött egy spanyol társasággal, - a szerződésben megjelölt

cél szerint - idegenforgalmi, ingatlan fejlesztési projekt finanszírozására. A szerződés alapján a bank 1998. június 12-én **41 millió USD-t** átutalt.

A döntéselőkészítésnél, a kölcsön folyósításnál és a hitel további kezelésénél olyan mulasztásokat követett el a bank, amelyek közel 9 milliárd Ft céltartalékképzést tettek szükségessé.

A döntéselőkészítő előterjesztésben az adóst nem nevesítették, mivel a fejlesztendő ingatlanokkal rendelkező spanyol társaság csak később került a bank hitelt kérő partnerének tulajdonába. A cégiratok szerint a hitelt felvevő társaság mezőgazdasági termeltetést folytatott és többéves vesztesége miatt negatív vagyonnal rendelkezett.

A bank úgy döntött a hitel odaítéléséről, hogy hitelkérelem nem volt. Az adós személye sem volt ismert, így az adós minősítése és a hitelezési kockázat banki felmérése is elmaradt.

Az előterjesztés szerint a felajánlott fedezet értékét - egy értékbecslés alapján - a tervezett ingatlanfejlesztési beruházások megvalósulását követő "jövőbeni" értéken határozták meg. A fejlesztés megvalósítására azonban semmilyen biztosíték nem volt.

A fiktív fedezetértékekkel szemben a 325 ha mezőgazdasági földterület szolgáltatáskori értéke csak mintegy 1-2 millió USD-re tehető és ez a devizahitel tőkerészenek 2,5-5 %-át fedezte.

A devizahitel szerződés biztosítékeként a bank német nyelvű jelzálogjog szerződést kötött, azonban ennek a szükséges spanyolországi regisztráltatását a hitel folyósítását megelőzően nem rendezték (nyitva hitelezés).

A bank a projektfinanszírozási kölcsönt nem a megvalósítással összhangban álló ütemezés szerint, hanem a hitelszerződés megkötését követő második napon, egyösszegben folyósította. Ezzel a bank tudatosan lemondott a hitelezési cél megvalósulásának ellenőrzéséről.

A "spanyol ügylet" jogi átvilágításával megbízott ügyvédi irodák jelentései szerint a spanyol cégbírósági adatok alapján nem zárható ki, hogy a hitelfelvevő a hitelezési céltól eltérően nem a fejlesztésre, hanem a portfólió cserében szereplő spanyol társaságok és ingatlanok megvásárlására használta fel a kölcsönt.

A bank, valamennyi, a "spanyol ügylettel" összefüggő döntését egy napon, egy előterjesztés alapján hozta. Ebből következően a bank vezetése tudatában volt annak, hogy a spanyol fejlesztésre nyújtott devizahitel fedezetét azok az ingatlanok képezték, melyek az üzletrészcserevel a bank tulajdonába került 5 társaság vagyonában szerepelnek.

A bank által nyújtott devizahitel fedezete így nem más, mint a bank saját tulajdonában lévő ingatlana, s ez a hitel vissza nem fizetése esetén a bank számára egyértelmű veszteség.

Ugyancsak a **“spanyol ügylettel” kapcsolatos** a banknak egy londoni székhelyű társasággal **1998. június 9-én kötött 5 millió USD, éven belüli devizahitelre** vonatkozó szerződése. A hitel célja a társaság forgóeszköz szükségletének finanszírozása volt. A bank ezen újonnan bejegyzett társaság adósminősítését nem végezte el, és a hitelígényles sem felelt meg a belső szabályzatok szerinti követelményeknek. A devizahitel fedezete két felújításra szoruló spanyolországi szállodaingatlan volt, amelyek megfelelő biztosítékot jelentettek volna, ha a jelzálogjog szerződések spanyolországi regisztráltatását nem mulasztották volna el. A bejegyzés hiányában a hitelt fedezet nélkül folyósították. A jelzálogjogot utólag nem tudták bejegyeztetni.

A londoni társaság ügyvezetője személyének - a portfólió csere előkészítésében, az ingatlanok vagyoneértékelésében betöltött - szerepe összefüggésben van a spanyol üzletrész cserével.

A bank 1998. december 14-én a devizahitelt felmondta. Ezt követően az adós cég tulajdonosa tartozását nem ismerte el. Írásos állítása szerint a hitel összegét a hitelt engedélyező banki menedzsment utasításainak megfelelően használta fel.

A fedezet hiányában történt hitelezés közel 1 milliárd Ft kárt eredményezett.

A banknak a “spanyol ügyletekhez” kapcsolódóan összesen 54,5 milliárd Ft céltartalékot kellett képeznie, amely összeg a teljes konszolidáció (152 milliárd Ft) 36 %-a.

A befektetésekbe való “beszállás” már 1992-től, a Pit. hatálybalépésétől kezdve gondot okozott az üzleti aktivitásához képest nem elegendő alaptőkéjű banknak.

A bank 1992-ben a pénzügyi törvény befektetési szabályainak való megfelelés érdekében befektetési részét értékesítette egy portfóliókezelő társaságnak. Ezt követően szinte minden évben foglalkozott a bank vezetése a portfólió rendezésével. **1994-ben a bank igazgatósága a holdingrendszer kialakítása mellett döntött.** A holdingosítás célja többirányú volt, így:

- ~ a pénzügyi törvénynek való megfelelés érdekében a bank közvetlen befektetési állományának csökkentése,
- ~ áttekinthetőbb befektetési szerkezet kialakítása,
- ~ a tőke jellegű befektetések átalakítása hitel típusú, kamatozó kihelyezésé.

Ennek megfelelően **7 szakmai holdingtársaságot hoztak létre**, melyek kialakításakor arra is tekintettel voltak, hogy azokat ne kelljen a banki mérlegben konszolidálni (a bank tulajdoni hányada 10 % alatti volt). Kivételt ez alól egyedül a Postabank Értékpapírforgalmazó Rt. képezett.

Az átcsoportosítást kivásárlással hajtották végre, melyhez a szükséges forrást a bank és érdekeltségi körébe tartozó társaságok biztosították többek között a bank és banki társaságok részvényjegyzésével, hitel nyújtásával, kötvények banki lejegyzésével.

A befektetések csökkenésével párhuzamosan tehát nőttek a holdingok felé történő kihelyezések. A létrehozott holding társaságok és az azokba átcsoportosított befektetések tőkehiányosak voltak és egyre nagyobb hiteltartozásuk állt fenn a bankkal szemben. A társaságok tőkeigényének biztosítását a bank az 1995. évben végrehajtott tőkeemeléséből tudta részben rendezni.

Az 1995. évi, közel 10 milliárd Ft összegű tőkeemelésből a bank 4 társaságot hozott létre, amelyek alapítói vagyonukból azonnal megvásárolták négyet, az 1994-ben létrehozott holding társaságokból.

Az újonnan alapított négy társaság tőkeigényének további részét a bank üzleti partnerei, mintegy 8 milliárd Ft értékű tőke befektetésével biztosították.

A négy újonnan létrehozott társaság tulajdonába került holdingok nevét megváltoztatták és már csak közvetett tulajdonai lettek a banknak.

1997-ben a bank az 1995-ben létrehozott négy társaságát értékesítette a holdudvarába tartozó egyéb társaságoknak.

A bank befektetés állományának ilyen jellegű változtatására, a bank eszközeiből való ki-, illetve eszközeibe való bevitelére az adott lehetőséget, hogy a befektetés értékesítések, vagy befektetés beszerzések nem a bank és más független piaci szereplők részvételével valósultak meg, hanem olyan társaságokkal, amelyek a tágabb bankcsoporthoz tartoztak. E miatt vált szükségessé azok 1998. évi konszolidációja is.

Jelentős mértékű befektetési tranzakciót valósítottak meg 1996-ban is, ez azonban az év közbeni értékesítés miatt az év végi állományt nem növelte. (Ennek részletezését az eredmény összetevők alakulása c. fejezet tartalmazza.)

A tartós befektetések értéke 1997. év végére csökkent, de ezen belül a tovább értékesítésre szánt, illetve **a követelés fejében átvettek értéke jelentősen megnövekedett. Ez azzal függött össze, hogy a bank követeléseinek megtisztítása, illetve ennek következtében a**

céltartalékképzés elkerülése érdekében a követeléseit befektetésekké konvertálta.

Az 1998. évi állomány változása a bank konszolidációjának következménye.

A pénzügyintézet befektetéseinek év végi állományi adatai azt tükrözik, hogy a **bank vezetése mindvégig ügyelt arra, hogy a mérlegadatok nagy kiugrásokat ne mutassanak és hogy a pénzügyintézet a mindenkori törvényi előírások kereteinek több-kevesebb sikerrel meg tudjon felelni.**

Ezért alakította ki a bank a több lépcsős befektetési portfóliót és annak bonyolult kezelési rendszerét olyan tulajdoni arányok meghatározásával, illetve a mindenkori üzleti érdekeknek megfelelő módosításával, mellyel **el tudta érni, hogy a konszolidált mérlegében a befektetések nagy részét ne kelljen szerepeltetnie. E befektetési portfólió és a közöttük kialakított kereszttulajdonlások miatt a társaságok és a bank, és a társaságok egymás közötti kapcsolatrendszere kívülről átláthatatlanná vált.** Ez a szövevényes kapcsolat, a transzparencia hiánya azt a lehetőséget is magában hordozta, hogy a körön belüli, egymás közötti ügyletekkel bármely résztvevő pozícióját javítsák.

A befektetések jelentős része - különösen 1994-től - a követelés ellenében átvett részesedésekből tevődött össze, melyre az adott lehetőséget, hogy a bank hitelezési gyakorlatában kettős fedezet kikötését alkalmazta.

Ez azt jelentette, hogy nem fizetés esetén, különösebb eljárás nélkül, a pénzügyintézet a cégek meghatározott részesedéseire juthatott.

E célból külön programot, az ún. BEA (Befektetések Egységes Adatkezelő) programot működtettek, amely a pozíciók jövőbeni modellezésére is alkalmas volt, valamint különböző időpontokra "térképet" is lehetett vele készíteni. A Postabank a BEA - programot - illetve általában az 1994-től kezdve kialakított befektetési politikáját - lényegében arra használta fel, hogy a bank kockázatos voltát a rossz követelések értékesítésével elfedje, céltartalékképzési szükségletét "megszüntesse", látszatra megtisztítsa a bankot a rossz hitelektől.

5. A konszolidáció végrehajtása

A bank gazdálkodása, eredménye alakulása és az egyedi hitel- és befektetési ügyletek vizsgálata azt bizonyította, hogy a bankban

~ a hiteleknél és befektetéseknél nem a valós kockázathoz igazodó céltartalékképzés történt;

- ~ több éven keresztül, spirálisan növekvő volt a jövedelmet nem termelő eszközök aránya;
- ~ a folyamatos forrásbevonási gyakorlatot annak ellenére fenntartották, hogy a gazdaságos kihelyezés biztosított lett volna;
- ~ a működési költségek az eredményhez képest magasak voltak.

Tekintettel arra, hogy a bank meghatározója a magyar bankrendszernek, jelentős ügyfélkörrel rendelkezik, ezen belül magas a lakossági ügyfelek aránya, és a bank esetleges felszámolása a magyar bankrendszer egészét is veszélyeztethette volna, ezért a Kormány 1998. decemberében döntött a Postabank Rt. helyzetének rendezéséről.

A kormányhatározatot megalapozó előterjesztésben megjelölt veszteség okokat a vizsgálat megállapításai igazolták.

A bank tőkeemelése a Kormány 1155/1998. (XII. 9.) határozata és a Magyar Köztársaság 1998. évi költségvetéséről szóló 1997. évi CXLVI. törvény 1. §-át módosító, 1998. évi XC. törvény 114. § alapján **20 milliárd Ft összegben készpénzzel és 132 milliárd Ft állami értékpapír apporttal** 1998. december 30-án megtörtént.

A saját tőke elemeinek alakulása a konszolidáció előtt és a végrehajtása után

érték: millió Ft

Saját tőke elemei	Tőkeleszállítás előtt	Tőkeleszállítás után	Tőkeemelés után	Cégbírószági bejegyzés 1999. I. 29. után
Jegyzett tőke	42,125	21	20,021	20,021
Tőketartalék	177	177	132,177	20,134
Eredmény tartalék	- 18,734	23,370	23,370	
Mérleg szerinti eredmény	- 135,413	- 135,413	- 135,413	
ebből: banküzemi veszteség	- 11,162			
Céltartalék képzés	-124,251			
Saját tőke összesen	- 111,845	- 111,845	40,155	40,155

Az 1998. december 30-i rendkívüli közgyűlés döntött a bank alaptőkéjének 21 millió Ft-ra történő csökkentéséről és kormányhatározat alapján a 20 milliárd Ft-os alaptőke emelésről, amelyet a részvények zártkörű forgalomba hozatalával 760 %-os árfolyamon teljesítettek. A 20 milliárd Ft-ot az ÁPV Rt. az MNB-nél megnyitott számlára készpénzben átutalta. A Pénzügyminisztérium 132 milliárd Ft apportot biztosított állampapírban, a Keler Rt.-nél elkülönített számlán.

Az alaptőke leszállítása és az alaptőke emelése a cégbíróági bejegyzésének napjával - 1999. január 29 - lépett hatályba.

A Postabank Rt. tőkerendezésének **egyik kiinduló alapelve a 14 %-os tőkemegfelelési mutató elérése, megközelítése volt, a 152 milliárd Ft-os állami juttatással.** A tőkemegfelelési mutató a pénzügyi intézetek legfontosabb minőségi mutatója, a korrigált szavatoló tőkét a korrigált mérlegfőösszeg százalékában mutatja.

A banküzem prudens működéséhez a hitelintézeti törvény 76. § (2) bekezdésében előírja, hogy a hitelintézetnek legalább 8 %-os - jogszabályban meghatározott módon - számított tőkemegfelelési mutatót kell folyamatosan fenntartania.

A 14 %-os tőkemegfelelési mutató elérésénél a kormányhatározat figyelembe vette, hogy "amennyiben lehetőséget szeretnénk biztosítani a bank részére a jövőbeni üzletági bővítések, fejlesztések, informatikai beruházások fedezetéhez...akkor a fentiekből kiindulva, ha a Postabank Rt számára 14 %-os tőkemegfelelési mutatóhoz elegendő tőkét biztosítunk, akkor 152 milliárd Ft tőkeemelésre lenne szükség, amelyből legfeljebb 20 milliárd Ft-ot tenne ki a jegyzett tőke emelése, és legalább 132 milliárd Ft-ot képezne az ázsió." (Forrás: a kormányelőterjesztés)

A konszolidáció eredményeképpen a tőkemegfelelési mutató

17,46 %-ot ért el, úgy hogy az ÁPTF felmentést adott a limittúllépések miatti szavatoló tőke csökkentése alól. Felmentés nélkül, amely 33,7 milliárd Ft-ot tett ki, a tőkemegfelelési mutató negatív lett volna.

A bank hitel, befektetési és egyéb eszköz portfóliójának értéke az 1998. december 31-ei konszolidáció végrehajtása előtt 356,3 milliárd Ft volt. Ebből a hitel és egyéb eszközök állománya 198,9 milliárd, a befektetések 117,7 milliárd, a függő és jövőbeni kötelezettségek összege pedig 39,7 milliárd Ft-ot tett ki.

1998. december 31-ével a pénzügyi intézet **125,4 milliárd Ft nyilvántartási értékű hitelt és befektetést értékesített a Reorg Apport Rt részére. Az eladási ár a céltartalékkal (84,1 milliárd Ft) csökkentve 41,3 milliárd Ft volt.**

Az értékesítéssel egyidejűleg a Postabank a Reorg-Apport Rt. által zárt körben kibocsátott, két éves futamidejű, változó kamatozású kötvényt jegyzett le, melyek tőkeösszegének és kamatainak megfizetésére a Kormány a 1165/1998. (XII. 29.) határozatban készfizető kezességet vállalt.

A tőkekonszolidáció részeként a **Postabank Rt. saját tulajdonú PB Work-out Kft-jének értékesített 29,5 milliárd Ft értékű eszközt, a**

céltartalékkal (18,6 milliárd Ft) csökkentve, mintegy 11 milliárd Ft értéken. (A bank eszköz portfolióját a 8. sz. melléklet tartalmazza.)

A PB Work-out Kft által zárt körben kibocsátott két éves futamidejű, változó kamatozású kötvényből a Postabank Rt. 11 milliárd Ft össznévértékű kötvényt jegyzett le.

Az eszközportfólió értékesítése után a Postabank Rt. könyveiben a hitelek, befektetések, függő, jövőbeni kötelezettségek állománya 201,4 milliárd Ft lett (154,9 milliárd Ft-tal csökkentve az eredeti 356,3 milliárd Ft-os értéket), 45.360 millió Ft céltartalék fedezettel, a külön figyelendő, átlag alatti, kétes és rossz minősítésű hitelek, befektetések, mérlegen kívüli tételek mögött, a banki kockázat mérséklésére.

A PM és a Postabank Rt. közötti, 1998. december 30-án kötött konszolidációs megállapodás II/4. pontja szerint a PM negyedévenként áttekinti az eszközállományokat és az ezekhez kapcsolódó megképzett, felszabadított és felhasznált céltartalék állományokat. **A céltartalék felszabadításból származó nettó bevétel 90 %-át a banknak - ingyenes eszközátadás formájában - az állam javára vissza kell szolgáltatnia.**

A konszolidáció költségvetésre gyakorolt végső hatása csak a Reorg-Apport Rt-hez került követelések értékesítése, behajtása, vagy leírása, és a befektetések értékesítése után egyenlegezhető.

B) MAGYAR FEJLESZTÉSI BANK RT. 1998. ÉVI VESZTESÉGEINEK OKAI

1. A Magyar Fejlesztési Bank Rt. 1998. évi eredményének alakulása

A Magyar Fejlesztési Bank Rt. (MFB Rt.) 1998. évi mérleg szerinti vesztesége 37.995,8 millió Ft volt. A bank veszteségei miatt 1998. december 30-án 37.700 millió Ft állami konszolidációban részesült, amely összeget tőketartalékba helyeztek. A konszolidáció teljes mértékben nem fedezte a veszteséget. Az eltérés 295,8 millió Ft volt.

A bank könyveiben elszámolt bevételek, valamint ráfordítások és költségek különbözeteként 41.485,9 millió Ft különböző tételekből álló összevont veszteség és 3.490,1 millió Ft nyereség mutatható ki.

Az éves beszámoló eredménykimutatásában szereplő adatok alapján a veszteség összetevői a következők:

~ a Postabank Rt. tőkeemelésében való részvétel, a befektetés leértékelésének hatása	24.161,4 millió Ft
--	--------------------

~ a kapott és a fizetett kamatok, valamint a pénzügyi és befektetési szolgáltatás költségeinek különbsége	2.516,4 millió Ft
~ a kockázati céltartalékképzés postabanki befektetésen kívüli összege	14.808,1 millió Ft

ebből

~ a befektetések	10.135,5 millió Ft
~ a hitelek, követelések utáni képzés	2.275,2 millió Ft
~ a deviza árfolyam kockázatra és veszteségre képzett céltartalék	1.166,6 millió Ft
~ az országgkockázati céltartalék	874,9 millió Ft
Összesen	41.485,9 millió Ft

Ezt a veszteség összeget csökkentette a tevékenység során keletkezett különféle egyéb bevételek és ráfordítások összevont egyenlege 3.490,1 millió Ft, amiben meghatározó a céltartalék igénybevétele 2.778,0 millió Ft-os értéke.

Az 1998. évi mérleg szerinti veszteség fontosabb meghatározó tényezői:

~ döntő volt az alapítói (állami) beavatkozás, a Postabank Rt. tőkeemelésében a banki részvétel. Az ezzel összefüggő céltartalékképzés (ráfordítás) a teljes, 41,5 milliárd Ft veszteség 58%-át tette ki,

~ a különböző jogszabályok (Hpt., a számviteli elszámolásokra vonatkozó kormányrendelet a deviza árfolyam kockázat és veszteség esetében, az országgkockázati céltartalékképzést előíró PM rendelet) olyan kötelező tartalékolást írtak elő, amely nem függ közvetlenül össze a bank jó, vagy rossz munkájával. Ezen céltartalékok összege több mint 2 milliárd Ft,

~ további kockázati céltartalékképzés, elsősorban a bank befektetési portfóliójának minősítés szerinti romlása miatt. Ez 24,4 %-os részarányt képvisel,

~ a kamatkülönbség és a banküzemi költségek kedvezőtlen alakulása. Az üzleti tevékenység rosszabbodó jövedelemtermelő képességével párhuzamosan magas volt a banküzemi költségszint.

1.1. Tőkeemelés a Postabank Rt.-ben

A Postabank Rt. tőkeemelésében való részvétel **kormányhatározaton alapult** [1046/1998. (IV. 8.)]. A döntésben az ehhez biztosítandó

forrásokra is van utalás, a későbbiekben ez konkrétábbá vált. A Kormány döntésének értelmében az összesen 20,2 milliárd Ft pénzügyi kiadást jelentő befektetésnek csak részben biztosította az állam-, mint a bank alapítója a fedezetét.

Külső, központi források: 6,7 milliárd Ft (ÁPV Rt. biztosította), 9,5 milliárd Ft (alárendelt kölcsöntőkeként a Szerencsejáték Rt.). Így 4 milliárd Ft-ot a banknak saját erőből, likviditási helyzetéből adódóan pedig, idegen forrásból kellett finanszíroznia.

A tőkeemelés végrehajtásával együtt a Magyar Fejlesztési Bank Rt. tőkeszerkezete is megváltozott, az ÁPV Rt. által biztosított 6,7 milliárd Ft-ból a jegyzett tőkébe 4.467 millió Ft, tőketartalékba 2.233 millió Ft került. A jegyzett tőke 25.980 millió Ft-ra nőtt. A saját tőke tehát mindezek következtében megemelkedett.

A 4 milliárd Ft saját erőből fedezendő postabanki tőkeemelés kamatköltség-növekedést okozott. Az MFB Rt. 1997-98-ban a tőkeemelésen túlmenően Postabank-részvény vásárlásokkal **további** tulajdont szerzett, ami névértéken összesen 3.755 millió Ft, nyilvántartási (beszerzési) értéken pedig 3.970 millió Ft értékű részesedést jelentett. A vásárlások összefüggésben voltak a Postabank helyzetének kormányzati segítséggel történő rendezésével. Pénzügyi szempontból azonban ezek is idegen forrás bevonását igényelték és kamatköltség vonzattal jártak. Ezt csak részben ellensúlyozta a Postabank Rt. erre a célra biztosított betételhelyezése, több mint 1,4 milliárd Ft értékben, valamint egy opció a kamattal növelt visszavásárlásra. **Mindezek alapján 1998-ban a központilag nem fedezett befektetés éves átlagban 5,1 milliárd Ft-ot kissé meghaladó összeg volt. Az igénybe vett forintforrások kamatköltsége mintegy 900 millió Ft.**

1.2. A banki tevékenységekkel összefüggő veszteségforrások

A bank működése során további jelentős veszteségeket számolt el. Ezek részben külső okokkal, részben azonban az üzleti tevékenység gyengeségeivel, a nem megalapozott döntésekkel, a nem megfelelő vagyonkezeléssel és költséggazdálkodással voltak összefüggésben.

Alapvető gond volt a bank gazdálkodásában a kamatkülönbözet alacsony szintje és jelentős visszaesése az előző évhez képest.

Ez 1998-ban mindössze 608 millió Ft volt, ami a kamatbevételre vetítve 4 % körüli kamatrést jelent. A kamatkülönbözet az előző évi összegnek alig több mint 25 %-a.

A bank a Hpt. szabályozásából eredően lakossági betétgyűjtéssel, valamint gazdálkodó szervezetek számára számlavezetéssel nem

foglalkozhat és ezzel egy viszonylag állandó és olcsóbb forráslehetőségtől esik el.

1998-ban a nem kamatozó eszközállományt egyre növekvő mértékben és összegben fedezték kamatozó idegen források, vagyis a romló minőségű befektetési portfólió, valamint a növekvő üzemi veszteség finanszírozását a bank saját tőkéje nem biztosította. Év közben ez az állomány 6-12 milliárd Ft között mozgott, és főként a bankközi forrás igénybevétel révén, jelentős kamatráfordítás növekedést okozott. A kamatterhes források éves átlagos állománya az előző évhez képest csaknem megduplázódott, Az összesen 5,8 milliárd Ft körüli kamatköltség növekmény döntő részben ebből származott. Emellett az idegen források összetételében olyan változás következett be, hogy a nagyobb kamatterhekkel járó, bankközi hitelek, betétek, a drágább források aránya megnőtt.

A kamatozó eszközök átlagos állománya is jelentősen nőtt. Az eszközök és források átlagos hozamai és költségei %-os különbözetének mértéke 1998-ban azonban igen alacsony volt, 2,03 és 0,35 % között mozgott. **Ez azt mutatja, hogy a bank egyre drágább forrásokat vett igénybe és ezt nem tudta a kihelyezéseivel a kamatkondíciókban továbbhárítani, így csak minimális kamatrést ért el. A banknak nem volt valódi kamatpolitikája.** A kamatjövdelem évközi alakulását, annak okait mérték, figyelték ugyan, de hathatós intézkedéseket nem hoztak.

Az előzőekkel összefügg és részben magyarázza azt, **hogy a bank üzleti aktivitása az ügyfél kihelyezések volumenét tekintve, a mérlegadatokat alapul véve, stagnált.** Ezt mutatja, hogy az év végi 37,7 milliárd Ft-os konszolidációs juttatással korrigált mérlegfőösszeg az előző évhez képest 7,2 %-kal, az ügyfelekkel szembeni követelések pedig csak 5,8 %-kal emelkedett.

Az ügyfelekkel szembeni követelések értéke az 1997. évi mérlegben 46,3 milliárd Ft, 1998. december 31-én pedig 51,3 milliárd Ft volt. **Ezzel párhuzamosan ugyanakkor, főként MNB devizakötvényekben, 49,9 milliárd Ft értékű vagyona volt 1998. év végén a banknak, ami jövedelmezőség szempontjából előnyös ugyan, de egyúttal a piaci, üzleti tevékenység gyengeségére is utal.**

A bank saját tőkéje 1997-98. között 5,7 milliárd Ft-tal nőtt, ezenkívül 9,5 milliárd Ft alárendelt kölcsöntőke is növelte a kamatmentes források értékét. Ez a kedvező változás azonban 1998. folyamán nem éreztette hatását, miután a Postabank befektetés ezeket a pénzeszközöket teljesen lekötötte.

Gazdálkodási szempontból hátrányos, hogy a mérlegfőösszeg és a saját tőke hányadosa, **a tőkeáttétel, csak 4,5** és más pénzintézettel való összehasonlításban alacsony érték (a kereskedelmi bankok mutatója 10-11). Ezt részben magyarázza, hogy a bank fejlesztési hitelintézet, így a

hosszúlejáratú kihelyezéseknek nagyobb a részaránya, de speciális a tevékenységi köre is (állami befektetések és követelések kezelése). A saját tőke emellett az üzleti tevékenységben, a jövedelmképzésben 1998-ban alig játszott szerepet, mert alacsony jövedelmezőségű befektetéseket finanszírozott. Ezt jellemzi, hogy a befektetések 1998. december 31-i záróállománya 64,9 milliárd Ft, a saját tőke értéke 46,6 milliárd Ft (az előző év végi adatok: 42,8, illetve 40,9 milliárd Ft).

A 40,7 milliárd Ft értékű korrigált (Postabank nélküli) befektetésállomány **“jövedelemtermelő képessége” alacsony szintű, hiszen 1997-ben 411,8, 1998-ban 852 millió Ft osztalékbevétele volt a banknak. Mindemellett a veszteségforrásokat tekintve, súlyuknál fogva fontos szerepet játszottak az ide kapcsolódó különböző ráfordítások.**

A banküzemi költségek (“pénzügyi és befektetési szolgáltatások költségei”) összege 3.124,4 millió Ft-ot tett ki, az előző évhez képest 25,7 %-kal emelkedett.

A kamatkülönbözet ugyanakkor jelentősen visszaesett, és így 2,5 milliárd Ft üzemi költségnek nem volt fedezete. A bank - postabanki befektetésén kívüli - 13,8 milliárd Ft 1998. évi veszteségének ez 18,1 %-a.

A teljes üzemi **költségnövekmény az előző évhez képest 639 millió Ft volt**, ami mögött azonban egyes költségfajták esetében 224 millió Ft-os összevont csökkenés is van, vagyis a többi tételnél együttesen több mint 850 millió Ft-os emelkedés következett be (miközben a kamatkülönbözet jelentősen csökkent, 1997-hez képest 1.664 millió Ft-tal).

A bérköltség és a járulékok értéke az összes költségen belül 44,3 %-kal, a szakértői díjazás, tanulmányok stb. címén kifizetett összegek pedig közel 20 %-kal részesedtek. A bérköltség és a személyi jellegű kiadások (üdülési, ruhapénz, biztosítás stb.) együttesen csaknem 50 %-os arányt képviseltek, összegük 1.543,7 millió Ft volt. A bérköltség növekedésében (23,8 %) az átlaglétszám kisebb emelkedése és a keresetnövekedés egyaránt közrejátszott. (7,4 illetve 15,3 %).

Az illetékes szakterület a bank eredményének és így költségeinek alakulásáról a vezetést évközben folyamatosan tájékoztatta, a tájékoztatásban foglaltakat a döntéshozatal során nem vették figyelembe. Egyes költségnemeknél nagyvonalú, pazarló gazdálkodás volt érzékelhető. A szakértői tevékenység ebből a szempontból kiemelendő, hiszen a teljes költségtömegben meghatározó volt és jelentősen meg is emelkedett a kifizetések összege, 1997-ben 318, 1998-ban 635 millió Ft volt. A szakértői foglalkoztatásnál, nagyobb tanulmányok stb. elvégeztetésekor nem volt pályáztatás. Ezért ár kalkuláció, részletes árajánlat nem állt rendelkezésre, ami alapján a teljesítmény, a ráfordítás nagysága alátámasztható lenne. (Példa erre,

hogy egy élelmiszerkereskedelmi megyei felmérést tartalmazó tanulmányra, amelynek terjedelme 26 oldal, 3 oszlop diagrammal, 6,5 millió Ft-ot fizettek ki). A szakértői foglalkoztatás a belső szabályzat értelmében egy szakértői listán alapult. Az 1998-ban alkalmazott 65 szakértő közül 43 nem szerepelt ebben a listában. A vezérigazgató helyettesi hatáskörbe utalt kötelezettségvállalásnak nem volt semmilyen testületi kontrollja.

Az egyéb költségek közül legjelentősebb a szolgálati gépkocsikhoz kapcsolódó költség. A cégautók üzemanyag- és fenntartási költségei 20 millió Ft-ot, a biztosítási díjak 5 millió Ft körüli összeget tettek ki. Az egy gépkocsira jutó éves költség, az 1,5-2 millió Ft értékcsökkenési leíráson túlmenően, megközelítette az 1 millió Ft-ot. A gépkocsihasználatot széles körben, túlzott kedvezményekkel engedélyezték, a gyorsított leírást követően (3 év) pedig 10 %-os maradványértéken való megvásárlási lehetőséget biztosították a használók számára. A futásteljesítményt sem a gyorsított leírásnál, sem az értékesítésnél nem vették figyelembe.

A vezérigazgató 1998. januárjában saját hatáskörben önmagának és 16 vezetőtársának a rendszeres havi juttatáson túlmenően további 1 havi alaphétre megfelelő ruhapénzt és üdülési hozzájárulást engedélyezett, számlával való elszámolás mellett. Az így elszámolt költség 9,6 millió Ft, amiből 1998. évre 7,1 millió Ft-ot könyveltek le, a különbözet az előző évet terhelte. Az igazgatóság tájékoztatásáról, engedélyéről nem állt rendelkezésre dokumentum.

Az igazgatóság hatáskörébe tartozó vezetők anyagi juttatása esetében a vezérigazgató hatáskörét túllépve döntött.

1.3. A jogszabályi rendelkezések betartása, a döntések célszerűsége

A bank a Hpt. előírásait általában betartotta. A tőkeemfelelési mutató 1998. évközben is a törvényi minimumot, a 8 %-ot meghaladta és év végén a konszolidáció hatásaként 48,62 % lett. A szavatoló tőke számításánál az MFB Rt. ÁPTF egyedi engedéllyel rendelkezik. **Ennek oka a nagy értékű postabanki részesedés és ennek céltartalékolása volt.** A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 5. sz. mellékletének II/1. e) bekezdése alapján a szavatoló tőke számításánál az alapvető tőkeelemek együttes összegéből le kell vonni - egyebek mellett - a más pénzügyintézetekbe történt befektetések összegét. Az MFB Rt.-nél ugyanakkor a pénzügyintézeti befektetések 1998. évi állománya után, csak a Postabank-i részesedés leértékelése miatt több mint 24 milliárd Ft céltartalékot is képezni kellett, vagyis ilyen összeggel a mérleg szerinti eredmény, a szavatoló tőke egyik eleme, ugyancsak csökkent.

Az adott befektetések teljes összege és az erre képzett céltartalék tehát halmozottan került volna levonásra. Az ÁPTF által javasolt és elfogadott módszer alapján az MFB Rt. jogosult volt ezen befektetések

összegét a céltartalék értékével csökkentett módon (nettó értéken) figyelembe venni a szavatoló tőke összegét módosító tételek között (az említett módszerrel október-november folyamán már a 8 %-os minimális érték 1,5-szeresét, év végén pedig a tőketartalék juttatás - konszolidáció - következtében a határérték hatszorosát érte el a tőkemegfelelés).

Az MFB Rt. két leányvállalata 1998 januárjában a Postabank Rt. és a Postabank Invest tulajdonában lévő üzletrészeket vásárolt közel 3,2 milliárd Ft értékben, mely ügylethez a Postabank Rt. nyújtott kölcsönt. A Hpt. 82. § (2) és (4) bekezdésében foglaltakat - a Postabank 10 %-ot meghaladó tulajdonnal rendelkezett, ezen cégekben - nem tartották be, olyan tranzakcióban vett részt a két MFB leányvállalat, a bank engedélyével, ami ellentétes volt a Hpt. előírásaival.

A Hpt. 219. §-a a bank, mint szakosított hitelintézet, számára a befektetésekre vonatkozóan nem tartalmaz külön előírásokat, mert a Hpt. a befektetési bankra vonatkozó szabályozást megszüntette. Az Alapító Okirat azonban a 4.1. pontjában úgy rendelkezik: "átmeneti tőkerészesedések vállalásával segítse elő a magyar gazdaság modernizációját". Ezen rendelkezés betartása a gyakorlatban alig kivitelezhető, sorozatosan gondot okoz, hiszen az "átmeneti" kifejezés önmagában is tág fogalmazás, de a már meglévő régi befektetések sorsát illetően nem ad iránymutatást. **A befektetési portfólió igen nagy hányada a Kormány gazdaságpolitikájának végrehajtása során került a bank tulajdonába, fontos, de általában rossz, vagy válságos helyzetben lévő cégek átvételét jelentette. Ezen befektetések értéke eléri a 8-10 milliárd Ft-ot és gazdaságos mobilizálásukra kevés esély van.**

Több esetben a bank saját döntésű befektetése is voltak gazdaságilag megalapozottak. A saját döntésű, rossz befektetések a céltartalékképzésen keresztül a veszteséget növelték. A bank rendeltetésétől idegen, céltartalék-ráfordítást, esetenként árfolyamvesztést is okozó befektetések voltak: pl. televíziós műsorkészítéssel foglalkozó kft.-be történő belépés, üdülőterületen használaton kívüli telkeket tulajdonló kft., szemüvegkeretek gyártásába való bekapcsolódás, gépkocsi kereső biztonsági rendszerrel foglalkozó kft., napelemgyártó cég, alacsony kategóriájú szálláshely és irodahasznosítással foglalkozó kft.

A kockázati céltartalékképzést külön jogszabályi előírások is szabályozták 1998-ban. **Az országkockázat kezeléséről** szóló 25/1998. (X. 9.) PM rendelet előírta a pénzügyintézetek számára a kintlévőségeik után az egyes országok kockázati kategóriákban való besorolása utáni tartalékképzést. A bank a rendelet előírásait betartotta. **A devizaárfolyam kockázatra** vonatkozóan a 198/1996. (XII. 22.) kormányrendelet tartalmaz előírásokat. Az összesen 1.036,4 millió Ft kockázati céltartalékolás a kormányrendelet előírásainak megfelelő volt. A megképzett céltartalék magában foglal egy olyan összeget,

amely egy nagyszögű devizahitelhez kapcsolódik, és amelynek első folyósítási részlete **csak 2000-ben** lesz esedékes. Emiatt, a kormányrendeletnek megfelelő módon, 257 millió Ft összegű ráfordítást számolt el a bank.

1.4. A konszolidáció végrehajtása

A bank üzemi veszteségének és céltartalék hiányának pótlását a Kormány döntése alapján az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt. hajtotta végre.

A pénzügyi teljesítés 1998. december 30-án történt meg, az összeg tőketartalékba került. A konszolidáció nagyságának és összetevőinek meghatározására a bank könyvvizsgálójának 1998 decemberében elkészült vizsgálati jelentése szolgált alapul. A bank ezt vette figyelembe, amikor az Igazgatóság 110/1998. (XII. 22.) sz. határozatában a Pénzügyminisztérium felé meghatározta a konszolidáció szükséges összegét. A Pénzügyminisztérium végül 37,7 milliárd Ft értékű konszolidációról döntött. A bank 1998. évi mérleg szerinti vesztesége csaknem 38 milliárd Ft lett. Ez magasabb a konszolidáció összegénél.

Az MFB Rt. az 1.427 millió Ft nyilvántartási értékű postabanki részvények után kapott konszolidációs összeg, - amelyet opciós szerződés keretében az MFB Rt. az eladó társaságnak visszaadott és ellenértékét 1999. január 22-én meg is kapott - a költségvetést illeti meg. Az opció érvényesítését követően a túlkonszolidálás tényét a bank elismerte, a költségvetés felé történő pénzügyi teljesítés azonban a vizsgálat lezárásáig nem történt meg. A bank tájékoztatása szerint a technikai kérdések tisztázatlansága okozta a pénzügyi rendezés elhúzóását. Az MFB Rt. nincs közvetlen kapcsolatban a költségvetéssel, így jogszabályi lehetőségek hiányában nem tudta az összeget közvetlenül a költségvetésnek átutalni.

A bank likviditási és tőkehelyzete az állami beavatkozás, a konszolidáció révén javult.

Melléklet

A jelentés mellékletei nyomtatott formában olvashatóak.